

ΧΡΥΣΗΙΑ ΔΗΜΟΥΛΙΔΟΥ

Το κελάρι
της ντροπής

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το κελάρι της ντροπής**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Χρυσήδα Δημουλίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Μπανούση
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Χρυσήδα Δημουλίδου, 2014
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Stephen Carroll/Trevillion Images,
Altin Osmanaj/123 rf.com
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2014

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2014, 70.000 αντίτυπα

ISBN 978-618-01-0525-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psychogios.gr

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiu Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psychogios.gr

ΧΡΥΣΗΙΔΑ
ΔΗΜΟΥΛΙΔΟΥ

Το κελάρι
της ντροπής

ΆΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- Τα τριαντάφυλλα δε μυρίζουν πάντοτε*, Λιβάνης, 1997
Το βαλς των πορσελάνινων άστρων, Λιβάνης, 1998
Πόθοι στα φτερά των αγγέλων, Λιβάνης, 1999
Όταν το χιόνι χόρευε με τη φωτιά, Λιβάνης, 1999
Άντρες; Ευχαριστώ, δε θα πάρω, Λιβάνης, 2000
Η γυναίκα της σοφίτας, Λιβάνης, 2001
Τον άντρα σου κεράτωνε και μάγια μην του κάνεις, Λιβάνης, 2002
Ο γιος της βροχής, Λιβάνης, 2003
Η σκοτεινή πλευρά του ήλιου, Λιβάνης, 2004
Τα δάκρυα του Θεού, Λιβάνης, 2005
Μην πυροβολείτε τη νύφη, Λιβάνης, 2006
Το φιλί του δράκου, Λιβάνης, 2007
Ένα κομμάτι ουρανού, Λιβάνης, 2007
Σούιτα στον Παράδεισο, Λιβάνης, 2008

Για παιδιά

- Ο Πρασινοπασχαλιάς*, Λιβάνης, 2005
Η φαντασμένη τριανταφυλιά, Λιβάνης, 2005
Το αστεράκι που έπεσε στη γη, Λιβάνης, 2007
Η μαργαριταρένια πολιτεία, Λιβάνης, 2007
Χαρούλης, το χελιδόνι του χειμώνα, Διάπλαση, 2013

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

- Το σταυροδρόμι των ψυχών*, 2009
Πόσο κοστίζει η βροχή;, 2010
Μερσέντες Χιλ, 2010
Οι αγγελιφόροι του πεπρωμένου, 2011
Ο λύκος της μοναξιάς, 2011
Οι τρεις υποσχέσεις, 2012
Το σπíti των σκιών, 2013

Για παιδιά

- Ο Ελληνούλης, το χάρτινο καραβάκι*, 2011
Μπόνγκ, το θαρραλέο αεροπλανάκι, 2012

Αφιερωμένο σε όλες εκείνες τις γυναίκες που η βία σημάδεψε ή σημαδεύει τη ζωή τους. Αφιερωμένο σε όλα εκείνα τα πλάσματα που τα δάκρυα ράντισαν την ψυχή τους και ο τρόμος υπήρξε καθημερινός εφιάλτης. Αφιερωμένο σε όλες εκείνες τις γυναίκες που δεν τόλμησαν, που δεν τολμούν να υψώσουν φωνή οργής στον πόνο. Είθε αυτό το βιβλίο να τους δώσει τη δύναμη να το κάνουν. Γιατί η ανοχή, όταν μένει σιωπηλή και κρυμμένη στο σκοτάδι για καιρό, τότε μπορεί να γίνει πολύ επικίνδυνη...

Πρόλογος

Το βιβλίο που επιλέξατε να διαβάσετε είναι «σκληρό» και τελείως διαφορετικό απ' όσα έχω εκδώσει μέχρι σήμερα. Γι' αυτό και θα συνιστούσα να μην επιτραπεί η ανάγνωσή του σε ηλικίες κάτω των δεκατεσσάρων ετών.

Η αλήθεια είναι πως θα έπρεπε να το είχα γράψει εδώ και πολύ καιρό. Όμως δεν το τολμούσα ή μάλλον δεν ήμουν έτοιμη ή αρκετά ώριμη για να επιχειρήσω ένα τόσο ψυχοφθόρο βήμα. Προσωπικά με βασάνισε πολύ σε όλη τη διάρκεια της γραφής του και μ' έκανε να κλάψω αρκετές φορές. Ναι... Τι σημασία έχει αν η δημιουργός του ήμουν εγώ; Το βίωνα τόσο έντονα στην ψυχή μου, που ένιωθα πως ζούσα κι έβλεπα την κάθε του σκηνή ολοζώντανη, μη δυνάμενη να συνεχίσω. Και τότε μέσα στα άγρια μεσάνυχτα τηλεφώνουσα στην καλή μου φίλη Μαρία Φραγκουλοπούλου και της διάβαζα αποσπάσματα, προσπαθώντας να μοιραστώ αυτή την πίεση μαζί της, ρωτώντας την αν είμαι υπερβολική, αν έπρεπε να «μαλακώσω» ή ν' αφαιρέσω κάποιες βίαιες σκηνές. Κι εκείνη μ' ενθάρρυνε να συνεχίσω και να μην αφαιρέσω ούτε μία τελεία, γιατί η κάθε λέξη και σκηνή ήταν μια μαχαιριά στο κατεστημένο, στο ψέμα και στην υποκρισία.

Το ν' αγγίξεις και να ξύσεις πληγές το λιγότερο που μπορεί να πετύχεις είναι να ματώσουν, πολύ περισσότερο αν μπήξεις βαθιά το μαχαίρι μέχρι το κόκαλο. Την υποκρισία τη βίωσα πολύ νωρίς στο πετσί μου, από τότε που παιδάκι πήγαινα στο κατη-

χητικό και μάθαινα να υπακούω στις εντολές του Θεού. Και το έκανα με ευλάβεια, πιστεύοντας πως αυτό πράττουν όλοι. Μέχρι που αντιλήφθηκα πως ο κόσμος μας δεν ήταν αγγελικά πλασμένος. Την υποκρισία την ανέχτηκα. Την αδιαφορία όμως δεν μπορούσα να τη βαστάξω, δεν την άντεχαν οι πλάτες μου. Αν δεν υπήρχε αδιαφορία, πολλές πληγές θα είχαν επουλωθεί, μπορεί να μην είχαν ανοιχθεί, δε θα υπήρχε τόσος πόνος. Πίσω από τοίχους κάποιων σπιτιών δεν ηχούν ποτέ γέλια, παρά μόνο κλάματα, διότι εκεί μέσα κατοικούν οι αγέλαστοι άνθρωποι. Όχι... όχι οι αγέλαστοι, οι αόρατοι άνθρωποι, εκείνοι που δεν υπάρχουν για κανέναν, ούτε καν για τον ίδιο τους τον εαυτό.

Κατά καιρούς διάβαζα και άκουγα πολλά, γνώριζα πως υπάρχει βουβός πόνος πίσω από κλειστές πόρτες. Εκεί έξω στο βασίλειο του καθωσπρεπισμού η κριτική ασκείται συνήθως στο περιτύλιγμα και όχι στο περιεχόμενο. Και εν τω μεταξύ το περιεχόμενο βρομάει όλο και περισσότερο, μέχρι που η μπόχα του δεν αντέχεται και τότε ίσως αντιδράμε. Η έλλειψη παιδείας, ηθικής αγωγής και γνώσεων είναι τρεις μεγάλες πληγές που δημιουργούν τους υποκριτές. Ξέρετε ποιος γίνεται υποκριτής; Εκείνος που νιώθει ανασφάλεια γι' αυτό που είναι, για τις ελλείψεις που έχει, και δεν εννοώ τις υλικές, για όλα αυτά που επιθυμεί, όμως δεν μπορεί να τα αποκτήσει και τα διεκδικεί με πλάγιους ή άνομους τρόπους. Υποκριτής όμως δεν είναι μόνο εκείνος που φοράει προσωπίο, αλλά κι εκείνος που το βλέπει και δε μιλά.

Έχουμε φτάσει στο σημείο ν' αποκαλούμε όλους αυτούς που λένε αλήθειες και κάνουν καταγγελίες ημίτρελους ή ότι βρίσκονται στα πρόθυρα νευρικής κατάρρευσης. Έχουμε μάθει να ταυτίζουμε την αλήθεια με την παράνοια, να κοιτάζουμε έκπληκτοι κάποιον που τολμά να την ξεστομίσει, να οικτρίζουμε αυτόν που αγωνίζεται να τη βγάλει στην επιφάνεια. Όσο πιο ειλικρινής και αληθινός είναι κάποιος, τόσο πιο παράξενος και ηλίθιος φαίνεται. Η αλήθεια δε μας ενδιαφέρει, δε θέλουμε να την ξέρου-

με. Οι περισσότεροι έχουμε μάθει να ζούμε μέσα στα πλαίσια ασφάλειας του σπιτιού μας και ό,τι κακό συμβαίνει εκεί έξω δε μας αφορά. Η σιωπή βεβαίως είναι χρυσός όταν προφυλάσσει κάποιον και όχι όταν τον καταδικάζει σε αργό θάνατο, και μάλιστα ερήμην του.

Μεγαλώνοντας, η τάση μου να καταγγέλλω δημόσια αυξάνεται συνεχώς. Έχω κατηγορηθεί γι' αυτό. Βλέπετε, κάποια πράγματα δεν πρέπει να λέγονται, είναι ταμπού, πρέπει να κρατάμε τα προσχήματα. Ποια προσχήματα; Της υποκρισίας; Της αμάθειας; Της αδικίας; Ποια; Ε, λοιπόν, αυτό δεν το θέλω στη ζωή μου. Η λέξη ταμπού προέρχεται απ' την πολυνησιακή γλώσσα και σημαίνει απαγορευμένο. Απαγορευμένο όμως πρέπει να είναι αυτό που κάνει κακό σε κάποιον κι όχι εκείνο που τον ελευθερώνει από κάθε είδους δεσμό.

Η ζωή μου δίδαξε πως τα πολυτιμότερα αγαθά της είναι τρία: Υγεία, Ελευθερία και Φιλία. Αν τα έχεις αυτά, είσαι πραγματικά ένας τυχερός άνθρωπος. Η υγεία, το πολυτιμότερο όλων, θα πρέπει να είναι η ευχή όλων μας και όταν λέω υγεία, πέρα απ' τη σωματική, εννοώ και την ψυχική και την πνευματική. Δεν έχεις ελευθερία αν έχεις μόνο υποχρεώσεις και όχι απολαβές, αν νιώθεις πως κάποιος σου βάζει όρια, αν είσαι φυλακισμένος σωματικά, πνευματικά ή ψυχικά. Και τελικά δεν υπάρχουν αν δεν έχεις πραγματικούς φίλους να σ' αγαπούν ανιδιοτελώς γιατί η οικογένειά σου δεν είναι σίγουρο ότι θα το κάνει. Οι φίλοι όμως που επιλέγεις και σ' επιλέγουν θα είναι πάντα δίπλα σου. Και φυσικά δεν αναφέρομαι σε λυκοφιλίες.

Το Κελάρι της ντροπής έρχεται να μιλήσει για όλα αυτά που κρύβουμε, για τη σκοτεινή πλευρά της ζωής. Και δεν είναι ούτε μεταφυσικό βιβλίο ούτε επιστημονικής φαντασίας ούτε θρίλερ, αλλά μια καταγγελία που στηρίζεται στην ωμή πραγματικότητα. Οι ήρωές μου ίσως να υπήρξαν, να υπάρχουν και θα συνεχίσουν

να υπάρχουν όσο εμείς σιωπούμε, όσο γινόμαστε αποδέκτες των ταμπού, όσο δε σπάμε τα δεσμά μας υποκριτικής συμπεριφοράς, όσο μας ενδιαφέρει το περιτύλιγμα και όχι το περιεχόμενο. Και δυστυχώς σ' αυτό συμβάλλουν και τα ΜΜΕ, που μέσα από τις σελίδες των περιοδικών και τις άθλιες τηλεοπτικές εκπομπές του δήθεν life style δημιουργούν σαθρά θεμέλια κάτω απ' τα πόδια μας, κυρίως των νέων παιδιών, οδηγώντας τα σ' έναν δρόμο που δεν έχει σκοπό, ούτε διέξοδο ούτε προορισμό. Αν βουτηξείς ένα σφουγγάρι σε άρωμα, θα μωσχοβολά, αν το βουτηξείς σε οχετό, θα βρομοκοπά. Και η νεολαία είναι σαν σφουγγάρι. Χρειαζόμαστε πλέον εκπομπές και δημοσιογράφους με ουσία. Συγγραφείς και όχι εμπόρους. Πνευματικούς ανθρώπους και όχι λέκτορες της φιλολογίας. Γιατί πνευματικός δεν είναι εκείνος που γράφει ή γνωρίζει καλά το συντακτικό, αλλά εκείνος που έχει εσωτερικές αναζητήσεις, που ενδιαφέρεται να μάθει, που δεν τρώει ό,τι του σερβίρουν, που τολμά να καταγγείλει.

Όπως προανέφερα, στο βιβλίο υπάρχουν σκληρές και βίαιες σκηνές που θα σας σοκάρουν, όμως δε γινόταν διαφορετικά, είναι η ωμή αλήθεια. Και στην αλήθεια δεν πρέπει να γυρίζουμε την πλάτη, γιατί εκείνη δεν ξεχνά ποτέ εκείνους που την πρόσβαλαν, την υποτίμησαν, τη μαχαίρωσαν. Κι όταν αποφασίσει πως ήρθε η ώρα να μιλήσει, θα είναι αμείλικτη.

Το μυθιστόρημα αυτό γράφτηκε με έναν σκοπό: να βοηθήσει. Όμως πέρα απ' την οποιαδήποτε ψυχολογική ή ηθική στήριξη, αποφάσισα και πρότεινα στον εκδοτικό μου οίκο να προσφερθεί και οικονομική βοήθεια. Κι εκείνοι το δέχτηκαν με χαρά. Έτσι, ένα ποσοστό από τα έσοδα κάθε βιβλίου θα δοθεί σε ιδρύματα υπέρ της προστασίας της Κακοποιημένης Γυναίκας και του Παιδιού. Είναι το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε όλοι μας, γιατί θα συμμετέχετε κι εσείς σ' αυτό, που το θεωρώ πολύ σημαντικό, επειδή εκεί έξω υπάρχουν γυναίκες και παιδιά που βρίσκονται κυριολεκτικά στο έλεος του Θεού. Στο τέλος του βι-

βλίου υπάρχουν διευθύνσεις και τηλέφωνα, στα οποία θα μπορεί να καταφεύγει κάθε γυναίκα που νιώθει ότι κακοποιείται με οποιονδήποτε τρόπο και από τον οποιονδήποτε. Σ' ένα πολιτισμένο κράτος δικαίου και μόνο η λέξη κακοποίηση πρέπει να προκαλεί αποτροπιασμό και ντροπή. Μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου όταν νιώθετε ότι ο τρόμος είναι καθημερινός σας σύντροφος. Από την πλευρά μου, ως πολίτης αυτού του κράτους, άνθρωπος, συγγραφέας και γυναίκα, θα κάνω οτιδήποτε περνά από το χέρι μου να βοηθήσω και να σταματήσω αυτό τον τρόπο. **ΝΑ ΘΥΜΑΣΤΕ ΠΩΣ ΑΚΟΜΗ ΚΙ ΕΝΑ ΛΕΠΤΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΒΙΩΝΟΥΝ ΤΗ ΒΙΑ.**

Τέλος, θα σας παρακαλούσα ακόμα μια φορά στις δημόσιες κριτικές σας να μη φωτογραφίζετε πράγματα που μπορεί να φανερώσουν καταστάσεις και γεγονότα της ιστορίας πριν έρθει η ώρα τους. Πολλοί θα καταλάβετε από νωρίς την εξέλιξη της ιστορίας, άλλοι αργότερα, δεν έχει σημασία, σημασία έχει να βιώσετε τη διαδρομή των ηρώων μου βήμα βήμα μέχρι το τέλος και να γίνετε συνοδοιπόροι τους. Εύχομαι με όλη μου την καρδιά αυτό το μυθιστόρημα να βοηθήσει, ν' αφυπνίσει καρδιές, συνειδήσεις και ηθικές αξίες, τον αυτοσεβασμό μας και τον σεβασμό προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Καλή ανάγνωση
Χρυσίδα Δημουλίδου

Κάπου στη βόρεια Μεσσηνία

Μεγάλη Παρασκευή

9 Απριλίου 1999

Ο απόηχος της καμπάνας ακούστηκε πένθιμος, συνοδεύοντας τα βογγητά πόνου που άφηγε η ισχνή φιγούρα πάνω στο διπλό κρεβάτι. Η φλόγα του λυχναριού στο κομοδίνο τρεμόπαιξε σχηματίζοντας δράκους και θεριά στον βρόμικο τοίχο απέναντι. Τρεις σκοτεινές φιγούρες έσκυψαν πάνω απ' την πανιασμένη γυναίκα. Εκείνη μισάνοιξε τα μάτια της και βγάζοντας ακόμα ένα βογγητό, τα έκλεισε αμέσως. Οι σκιές κοιτάχτηκαν. Μετά η μία, η πιο βαριά, βούτηξε μια μικρή πετσέτα σ' ένα μπολάκι με δροσερό νερό και ξίδι και το ακούμπησε στο μέτωπο της άρρωστης.

«Δε θα βγάλει τη νύχτα», είπε αναστενάζοντας.

«Καιρός της ήταν», είπε η άλλη, η πιο μικροκαμωμένη και σηκώθηκε απ' τη θέση της.

«Μη μιλάς έτσι, μάνα μας είναι», αποκρίθηκε η πιο ψηλή.

«Κι επειδή είναι μάνα μας, θα πρέπει να ξεχάσω;»

«Δεν είπα να ξεχάσεις, όμως ο θάνατος ελαφρύνει τα κρίματα».

«Εσύ δεν πόνεσες όσο εγώ».

«Όλες πονέσαμε», απάντησε η πιο βαριά, «λιγότερο ή περισσότερο, δεν έχει σημασία. Εκείνο που μετράει είναι ότι έχουμε πληγές μέσα μας που δε γιατρεύτηκαν».

«Κι αυτό το καταραμένο λυχνάρι δε βοηθάει καθόλου. Μα πώς έζησε τόσα χρόνια χωρίς ηλεκτρικό; Είναι δυνατόν να έχει χρήματα και να μην πληρώνει το ρεύμα;» είπε τώρα η πιο ψηλή.

«Για να μη βλέπει τα κρύματά της», απάντησε απότομα η πιο μικροκαμωμένη και η φωνή της ακούστηκε συριστική, σαν φίδι που ετοιμάζεται να επιτεθεί.

«Η μάνα ήταν μαθημένη να ζει στα δύσκολα», αποκρίθηκε η βαριά σκιά.

Η άρρωστη γυναίκα αναστέναξε βαθιά. Ανέπνεε με δυσκολία, όμως τις άκουγε. Άνοιξε πάλι τα μάτια της και τις κοίταξε. «Το σπίτι... να μην αφήσετε να σας πάρουν το σπίτι!» είπε με κόπο αλλά και μ' ένταση.

Οι τρεις αδελφές κοιτάχτηκαν και μετά έσκυψαν πάνω της. Η πίστωση χρόνου είχε τελειώσει μαζί με τα ψέματα.

«Μάνα, όλα αυτά τα χρόνια γιατί δεν καθάρισες την ντροπή;» τη ρώτησαν μ' ένα στόμα.

Η γυναίκα έσυρε με κόπο το χέρι της και άρπαξε το μπράτσο της πιο ψηλής. «Δεν είχα το κουράγιο να το κάνω... και δεν ήταν δική μου δουλειά. Να την καθαρίσετε εσείς... Δήμητρα...» είπε στη βαριά σκιά.

«Ναι, μάνα...»

«Εσύ ήσουν πάντα η πιο σκληρή απ' τις αδελφάδες σου, εσύ να το κάνεις».

«Πέρασαν τα χρόνια, μάνα, δεν είμαι πια τόσο σκληρή όπως τότε. Μη μου ζητάς να το κάνω εγώ, δεν έχω το κουράγιο», είπε. «Δεν αντέχω να γυρίσω πίσω».

«Μυρτώ...» απευθύνθηκε τώρα στην πιο μικροκαμωμένη.

«Τι θες;» της απάντησε απότομα.

«Είσαι η μικρότερη, η πιο αδύναμη, όμως πάντα τα κατάφερες πολύ καλά... όπως τότε, στο δάσος... Εσύ μπορείς να το κάνεις...»

«Μη μου το ζητάς αυτό. Μη μου το ζητάς!» είπε δυνατά. «Δεν έχεις κανένα δικαίωμα να μου ζητάς το παραμικρό!» ούρλιαξε και ξέσπασε σε λυγμούς.

«Αναστασία...» έστρεψε το κεφάλι της προς την ψηλή φιγούρα.

«Μάνα, δεν μπορώ. Είναι αδύνατον. Δεν μπορώ, σου λέω», είπε κατεβάζοντας το χέρι της απ' το δικό της.

«Τότε... το κρίμα στον λαιμό σας», είπε εκείνη και βόγγηξε απ' τον πόνο. «Την κατάρα μου να 'χετε και η ντροπή δική σας!»

«Δική σου η ντροπή, μάνα, γιατί δική σου είναι και όχι δική μας», επενέβη τώρα η μικροκαμωμένη. «Να δω τι ψυχή θα παραδώσεις. Στην Κόλαση θα καίγεται αιώνια!»

«Μη μιλάς έτσι, Μυρτώ, μέρα που είναι», είπε η Δήμητρα αυστηρά. «Δε θέλει ο θάνατος προσβολές, γιατί θα είναι σκληρός. Κάτι πρέπει να σκεφτούμε, κάτι να κάνουμε».

«Σαν τι, αδελφή;» ρώτησε τρέμοντας η Αναστασία.

«Δεν ξέρω, πρέπει να σκεφτούμε κάτι, γιατί δε μας περισσεύει χρόνος. Το σπίτι δεν πρέπει να γκρεμιστεί, διαφορετικά...»

Ακούστηκε ένα βαρύ βογγητό.

«Μάνα, πονάς;» ρώτησε η Δήμητρα, μουσκεύοντας πάλι την πετσέτα στο μπολ με το ξιδόνερο.

«Καταραμένες να 'στε!» είπε η ετοιμοθάνατη. «Την κατάρα μου να 'χετε αν αφήσετε την ντροπή να βγει από εκεί μέσα... την κατάρα μου!» είπε κι έγειρε το κεφάλι της αργά, μέχρι που έμεινε ακίνητο...

Οι τρεις σκιές κοιτάχτηκαν σιωπηλές. Όσα μπόρεσε να κρύψει ο πόνος θα τα φανέρωνε ο χρόνος; Ανεμοστρόβιλος σάρωσε τα μυαλά τους και αντάρα τις ψυχές τους. Κι όσα δεν ειπώθηκαν, όσα δε φανερώθηκαν ξανάγιναν παρόν και φόβος.

1

Σχεδόν τριάντα χρόνια νωρίτερα Κυριακή 1 Ιουνίου 1969

Ο γκριζος όγκος του σπιτιού μόλις που ξεχώριζε πίσω απ' τις ψηλές κορυφές των δέντρων ενός μικρού, καταπράσινου δάσους. Ήταν ένα παλιό μα φροντισμένο διώροφο, με δυο καμινάδες στη στέγη και παράθυρα δίχως παντζούρια. Δεν υπήρχε βεράντα ούτε καν πεζούλι ή περβάζι και οι λευκές υφαντές κουρτίνες έκρυβαν καλά το εσωτερικό του απ' τα μάτια των ξένων. Στο ισόγειο βρισκόταν η μεγάλη χτιστή κουζίνα με το καθιστικό, το τζάκι κι ένα διπλό κρεβάτι και στον επάνω όροφο δύο κρεβατοκάμαρες. Αντί για κεραμίδια, η σκεπή είχε λαξευτές πέτρες, βαλμένες η μία πάνω στην άλλη σοφά, έτσι που τα νερά της βροχής να κυλάνε ανενόχλητα προς τα κάτω. Πάνω σε κάθε καμινάδα πελαργοί είχαν φτιάξει τις φωλιές τους, που περίμεναν υπομονετικά την επιστροφή τους με τον ερχομό του καλοκαιριού.

Η σκουροπράσινη κεντρική δίφυλλη πόρτα στο ισόγειο ήταν το μοναδικό σημείο του σπιτιού που έδινε μια έγχρωμη πινελιά στον γκριζο όγκο. Η αυλή ήταν αρκετά μεγάλη, όμως εκτός από ένα περιφραγμένο μπουστάκι με ζαρζαβατικά δεν υπήρχε κήπος, παρά μόνο γλάστρες γεμάτες πολύχρωμα λουλούδια. Πιο πέρα, στο βάθος της μεγάλης αυλής βρισκόταν ένα πλινθόκτιστο μαντρί με κασίκες και πρόβατα, ενώ πιο κάτω, δεμένο σ' ένα δέντρο, έβουσκε ένα λευκό άλογο δίπλα σε μια δίτροχη άμαξα. Η

ράχη του αλόγου ήταν πιο σκούρα και μπορούσε κάποιος να ξεχωρίσει τα ξεραμένα αίματα στις πληγές του, που γέμιζαν με μύγες ενώ εκείνο προσπαθούσε να τις διώξει με την ουρά του. Μερικές κότες τοιμπολογούσαν πλάι του κακαρίζοντας, μα σαν το πλησίαζαν πολύ, ξεφυσούσε ενοχλημένο.

Το χτύπημα της καμπάνας ακούστηκε από κάπου μακριά και τα ζώα, αναστατωμένα, άρχισαν να βελάζουν δυνατά. Η δίφυλλη κεντρική πόρτα του σπιτιού άνοιξε κι ένας γεροδεμένος, μέτριος σε ύψος άντρας γύρω στα πενήντα, με κοντή γενειάδα και παχύ μουστάκι, ντυμένος με σκούρο κοστούμι και καπέλο βγήκε βιαστικός και προχώρησε προς το άλογο. Εκείνο μόλις τον είδε χλιμίντρισε και οπισθοχώρησε τρομαγμένο. Όμως ο άντρας άρπαξε γερά τα γκέμια και μετά το έλυσε απ' το δέντρο.

«Ποοοοο, ποοοοο, άιντε, κουνήσου, μωρή Κατίγκω, και θ' αργήσουμε για την εκκλησιά», είπε και το έξεψε στην άμαξα που βρισκόταν πλάι. Μετά μ' ένα σάλτο σκαρφάλωσε στην καρότσα, στη θέση του οδηγού, κοιτάζοντας εκνευρισμένος την πόρτα του σπιτιού. Η καμπάνα ξαναχτύπησε. «Άιντε, ορέ θηλυκά, κουνήστε τα πόδια σας, πανάθεμά σας. Η λειτουργία άρχισε κι έχουμε δρόμο», φώναξε δυνατά.

Η πόρτα ξανάνοιξε και οι φιγούρες τριών γυναικών, ντυμένες με μακριές σκουρόχρωμες φούστες και τα μαλλιά πλεγμένα σε σφιχτές κοτσίδες, προχώρησαν βιαστικά και ανέβηκαν στην άμαξα. Η πιο μεγάλη κάλυψε το κεφάλι της με μια γκριζα μαντίλα και αμέσως οι μικρότερες τη μιμήθηκαν. Η γυναίκα, αφού βεβαιώθηκε πως όλοι ήταν επάνω, πήγε και κάθισε δίπλα στον άντρα, που σηκώνοντας το καμουτσίκι μαστίγωσε με δύναμη τη ράχη του αλόγου. Εκείνο χλιμίντρισε δυνατά απ' τον πόνο και μετά άρχισε να καλπάζει με δύναμη στον χωματόδρομο. Πίσω απ' την κουρτίνα του σπιτιού, στον επάνω όροφο η μισοκρυμμένη φιγούρα έμεινε ασάλευτη στη θέση της, μέχρι που η άμα-

ξα χάθηκε, αφήνοντας πίσω της ένα πυκνό σύννεφο σκόνης.

Η εκκλησία του χωριού ήταν κάτασπρη, με κόκκινα κεραμίδια στους τρεις τρούλους της. Στο καμπαναριό, μέσα στη φωλιά τους, οι δύο πελαργοί, χτυπώντας δυνατά τα ράμφη τους, συνόδευαν τον ήχο της καμπάνας. Ο μεγάλος αυλόγυρος είχε γεμίσει από πιστούς που προσέρχονταν με τα πόδια για τον κυριακάτικο εκκλησιασμό. Η άμαξα με το ματωμένο, λευκό άλογο σταμάτησε έξω απ' το προαύλιο και το άλογο ξεφύσηξε με δύναμη.

«Καλημέρα, ορέ Δημητρό, κι άργησις σήμερα», είπε ένας άντρας ενώ τινάζε απ' το ρούχο του τη σκόνη που είχε σηκώσει η άμαξα.

«Να το πεις αυτό στα θηλυκά, που χτενίζονται και πλένονται με τις ώρες, λες και θα πάνε σε γλέντι», αποκρίθηκε εκείνος και πήδηξε απ' την καρότσα.

«Έτσ' είν' τα θηλυκά», αποκρίθηκε ο άλλος. «Είτε εκκλησιά πάν', είτε σε γλέντ', τον καθρέφτη τον θέλουσι. Κι οι δικές σ', που 'ν' κι νόστιμες, κατιτίς παραπάνω...»

Ο Δημητρός κοίταξε με βλοσυρό βλέμμα τις δύο κόρες του που κατέβαιναν απ' το αμάξι βοηθώντας η μία την άλλη.

«Στο σπιτικό μας δεν έχουν θέση οι καθρέφτες, Ευθύμη», είπε απότομα. «Τα κορίτσια μου είναι της εκκλησιάς κι όχι του διαόλου. Γιατί ο καθρέφτης είναι ο διάλογος μεταμφιεσμένος».

«Σαν να μην έχεις κι άδικου, όμως έλα να το πεις στις δικές μ' θυγατέρες. Έτσ' και κρύψου τον καθρέφτ', θα με κριμάσουν απ' το ταβάν'».

Ο Δημητρός τον κοίταξε περιφρονητικά. «Σαν δώκεις αέρα στα θηλυκά, τότε είσαι άξιος της τύχης σου», είπε και μ' ένα νεύμα έδωσε εντολή στις γυναίκες να τον ακολουθήσουν. «Άιντε να εκκλησιαστούμε πρώτα και τα λέμε μετά».

Μόλις μπήκαν στον ναό ο Δημητρός έβγαλε το καπέλο του κι έκανε τον σταυρό του. Μετά πέρασε απ' τα εικονίσματα των αγίων, σταυροκοπήθηκε πολλές φορές και τα φίλησε ευλαβικά.

Από πίσω, ουρά του, η γυναίκα του η Βαγγελιώ και οι δύο κόρες του, Δήμητρα και Αναστασία, τον μιμήθηκαν. Μετά εκείνος τους έδωσε ψιλά ν' αγοράσουν κεριά, προχώρησε μπροστά και πήρε τη θέση του απέναντι απ' το ιερό και τον παπά που έψελνε. Οι τρεις γυναίκες, αφού άναψαν τα κεράκια τους, ανέβηκαν τη μικρή στριφτή σκάλα και πήραν τις θέσεις τους στον γυναικωνίτη, παρακολουθώντας μαζί με τις άλλες συγχωριανές τους τη λειτουργία από εκεί. Ο Δημητρός αφοσιώθηκε αμέσως στην τελετή συμμετέχοντας με κατάνυξη, όπως κάθε φορά, ψέλνοντας σιγανά και συνοδεύοντας τον ιερέα και τους ψάλτες. Ήταν ο πιο σοβαρός απ' όλους και φαινόταν να παρακολουθεί με ευλάβεια καθ' όλη τη διάρκεια του μυστηρίου, κάνοντας συνεχώς μετάνοιες και τον σταυρό του, συμπαρασύροντας και τους συγχωριανούς του.

Ο Δημητρός Τσιρίγκος ήταν παντρεμένος είκοσι ένα χρόνια με τη Βαγγελιώ και μαζί με τις κόρες τους ζούσαν λίγο πιο έξω από το χωριό, γύρω στο ενάμισι χιλιόμετρο, δίπλα σ' ένα μικρό δάσος. Ο πατέρας του, που ήταν κτηνοτρόφος, είχε φτιάξει εκεί ένα μαντρί για τα ζωντανά του και αργότερα έχτισε κι ένα σπιτικό, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Δημητρός μαζί με τις δύο μεγαλύτερες αδερφάδες του, μέχρι που παντρεύτηκαν με προξενιό κι έφυγαν η μία για ένα χωριό της Θεσσαλονίκης και η άλλη για τα Τρίκαλα. Μετά ξέσπασε ο πόλεμος, ο ίδιος πολέμησε στα ελληνοαλβανικά σύνορα κι όταν τραυματίστηκε στο κεφάλι, έμεινε σε νοσοκομείο της Αθήνας τρεις μήνες ολομόναχος και αβοήθητος, χωρίς δραχμή στην τσέπη για να πάρει έστω και μια καραμέλα. Οι γονείς του, άνθρωποι αγράμματοι, είχαν μαύρα μεσάνυχτα για το πού βρισκόταν ο γιος τους. Τον θεωρούσαν νεκρό.

Εκείνος ο τραυματισμός τον χάραξε. Για μήνες δεν μπορούσε να κοιμηθεί, τον βασάνιζαν πονοκέφαλοι, ακόμα κι όταν ανάρ-

ρωσε κι επέστρεψε στο χωριό του. Ξυπνούσε πάντα με την αίσθηση πως πνιγόταν κι έκανε ώρα να συνέλθει. Είχε δει δίπλα του πτώματα, κομμένα χέρια και πόδια, παλικάρια σαν τα κρύα νερά να εκλιπαρούν για βοήθεια μέσα στα ματωμένα χιόνια και ν' αργοπεθαίνουν αβοήθητα. Ό,τι ωραίο είχε μέσα του χάθηκε. Και μετά, σαν έγινε και η εισβολή των Γερμανών και ήρθε η Κατοχή, λούφαξε εκεί, δίπλα στα ζώα του. Και πού να πήγαινε; Η Αθήνα λιμοκτονούσε, τουλάχιστον στο χωριό του υπήρχε ένα πιάτο φαγητό.

Εν τω μεταξύ, κατά τη διάρκεια της Κατοχής, πέθαναν και οι δύο γονείς του και μια και οι αδελφές του είχαν παντρευτεί, κληρονόμησε μαζί με τα ζωντανά και το πατρικό τους. Σχεδόν σαν αγρίμι στη φωλιά του, σπάνια έβγαινε από εκεί και αυτό συνεχίστηκε κι όταν τέλειωσε ο πόλεμος. Οι σκοτεινές νύχτες ήταν ατέλειωτες κι εκείνος, πάντα παρέα με τα ζώα του, μετρούσε τις μέρες βοσκώντας τα αιγοπρόβατα κι αρμέγοντας το γάλα, που το πουλούσε στον έμπορα που ερχόταν νωρίς νωρίς και το έπαιρνε. Ζούσε απ' τα ζωντανά και τα παράγωγά τους και ό,τι έβγαζε το έτρωγε με τις παρδαλές στη χώρα, που λόγω πολέμου είχε γεμίσει η Ελλάδα από δαύτες. Μια δυο φορές τον μήνα ξέδινε με αυτό τον τρόπο. Λίγο ποτό και οι γυναίκες ήταν τα μόνα που τον χαλάρωναν, για ν' αντέξει τη σκληρή ζωή. Με τους συγχωριανούς του δεν είχε πολλά πολλά και στο μικρό χωριό του δεν υπήρχε καν ένας καφενές να πάει να πιει έναν καφέ και να πει μια κουβέντα. Οι κάτοικοι, κλεισμένοι στα σπίτια τους και με αμέτοχτες αγροτικές δουλειές, δεν είχαν χρόνο για περιττά σούρτα φέρτα. Μόνο τις Κυριακές, μετά το εκκλησίασμα, έκαναν βόλτα πάνω κάτω στη μικρή πλατεία, ίσα για να μάθουν τα νέα του χωριού και μετά εξαφανίζονταν και πάλι στα σπιτικά και στις υποχρεώσεις τους.

Κι έτσι πέρασαν τα χρόνια κι εκείνος που πλησίαζε τα τριάντα δεν είχε νοικοκυρευτεί ακόμα. Και σαν τα έκλεισε, ήταν πια μεγάλος για να 'ναι ελεύθερος. Τότε η Πολυξένη, που εκτός από γνώστρια βοτάνων, μαμμή, ήταν και η προξενήτρα του χωριού, του προξένεψε μια ορφανή απ' το απέναντι χωριό που δεν είχε στον ήλιο μοίρα. Ήταν δεν ήταν δεκαπέντε χρόνων, ένα κοριτσάκι που δε σήκωνε τα μάτια απ' το έδαφος, αδύνατη σαν καλαμόβεργα και με τις χοντρές ξανθιές κοτούδες της δεμένες σφιχτά πάνω απ' το κεφάλι της. Η γαλανομάτα Βαγγελιώ Ντόκου μπορεί να ήταν αγράμματη και πάμφτωχη, ήταν όμως νοικοκυρά και ήξερε να ράβει και να μαγειρεύει όλα τα φαγητά.

Ο Δημητρός, όταν την είδε για πρώτη φορά, στραβομουτσούνιασε. Δεν ήταν αυτό που γύρευε σε μια γυναίκα, όμως δεν είχε άλλα περιθώρια, είχε βαρεθεί να μιλάει με τα ζωντανά, του έλειπε ένα πιάτο ζεστό φαγητό να τον περιμένει στο τραπέζι και το σπίτι του, που όσο ζούσε η μάνα του άστραφε από πάσπρα, θύμιζε πλέον αχούρι. Απ' την άλλη, το κορίτσι ήταν ολόφρεσκο σαν πουλάρι, δυνατό σαν φοράδα, υπομονετικό σαν γαϊδούρι, ήρεμο σαν αρνί, υπάκουο σαν σκυλί και πάνω απ' όλα ήξερε να μαγειρεύει. Πάντα σύγκρινε τις γυναίκες με τα ζώα, δεν τις είχε σε καμία εκτίμηση, πέρα απ' τη συγχωρεμένη τη μάνα του, κι αν υπήρχε κι ένα ζώο που να μπορούσε να μαγειρεύει και να πλένει ρούχα θα ήταν η τέλεια γυναίκα. Έκλεισε τα μάτια, είπε το ναι, τη στεφανώθηκε και την έβαλε νύφη στο σπιτικό του.

Πολλά θα ξεχνούσε η γυναίκα του, όμως όχι εκείνη την πρώτη νύχτα που έπεσε πάνω της σαν γύπας και δε σεβάστηκε ούτε την άγνοιά της ούτε τη μικρή ηλικία της ούτε τον τρόπο και την έκπληξη που ένιωσε. Κανείς δεν την είχε ενημερώσει γι' αυτό που θα συνέβαινε, κανείς δεν την είχε προετοιμάσει γι' αυτό που θα βίωνε. Η μοίρα της, από τότε που γεννήθηκε, ήταν μια απέραντη

πάλη με τον πόνο και τα δύσκολα. Η ίδια πίστευε πως ήταν καταραμένη και γι' αυτό την τιμωρούσε ο Θεός. Καταραμένη γιατί δεν άκουγε τη μάνα της και την αρρώστησε. Βασανίστηκε μήνες μέχρι να πεθάνει και λίγο αργότερα έφυγε και ο πατέρας της. Για αρκετό καιρό την ίδια και τις δύο μικρότερες αδερφάδες της τις φρόντιζαν οι συγχωριανοί, όμως εκείνη, ως μεγαλύτερη, έγινε η μάνα τους κι ας ήταν μόλις οκτώ χρόνων.

Και μετά ήρθε η Κοινωνική Πρόνοια και μάζεψε τα μικρότερα σε ορφανοτροφεία. Την ίδια την πήρε στο σπίτι της η Πασχαλιώ, μια μακρινή θεια της, συγγενής του πατέρα της, τάχα να την έχει σαν παιδί της, και την έκανε δούλα. Όμως κοντά της έμαθε και λάτρα και ράψιμο και μαγειρέμα, αφού τα έκανε όλα εκείνη. Και ύστερα, μια μέρα που η Πασχαλιώ την έστειλε με τα πόδια ως το απέναντι χωριό να βρει την Πολυξένη, που γιάτρευε όλες τις αρρώστιες με βότανα και να της φέρει ένα γιατρικό, εκείνη έκρινε πως ήταν η κατάλληλη νύφη για τον Δημητρό που γύρευε να παντρευτεί κι αποφάσισε να του την προξενέψει.

Η άγρια συμπεριφορά του άντρα της στο κρεβάτι συνεχίστηκε και συνεχίστηκε, μέχρι που τη συνήθισε και στο τέλος άρχισε να το απολαμβάνει. Τελικά η ζωή κοντά του δεν ήταν τόσο άσχημη κι αν την έβγαζε καμιά φορά έξω βόλτα στο χωριό, θά τα είχε όλα. Με τα χρόνια κάποια πράγματα άλλαξαν προς το καλύτερο, ειδικά όταν ο Ευθύμης Κρόκος, που είχε το σπιτικό του στο κέντρο του χωριού, στη μικρή πλατεία και απέναντι απ' την εκκλησία, αποφάσισε ν' αδειάσει τη μεγάλη αποθήκη με το σανό και να την κάνει καφενέ. Ο ίδιος, άνθρωπος ιδιαίτερα κοινωνικός και πρόσχαρος, ένιωθε την ανάγκη να βλέπει πιο συχνά τους συγχωριανούς του και να περνά μαζί τους μετά τη σκληρή δουλειά στα χωράφια κάποιες ώρες χαλάρωσης.

Ο καφενές του άνοιγε πάντα απόγευμα και αφού επέστρεφαν όλοι απ' τα χωράφια και τις βοσκές των ζώων, εκτός απ' τις Κυριακές, που ήταν ανοιχτός απ' το πρωί, αμέσως μετά τη λει-

τουργία. Κρέμασε απ' έξω και μια ωραία λευκή πινακίδα που έγραφε με γαλάζια γράμματα «Καφενές ο Ευθύμης» και φυσικά έγινε αμέσως σημείο αναφοράς και συνάντησης, μια ανάσα χαλάρωσης για τους άντρες του χωριού, ειδικά μετά την εκκλησία, όπου κάθονταν εκεί όλοι παρακολουθώντας τις βόλτες των γυναικόπαιδων, ακούγοντας απ' το πικάπ δημοτικά τραγούδια.

Ο Δημητρός, που ήταν πάντα αρνητικός στις κοινωνικές συναναστροφές, αναθεώρησε και με την παρότρυνση του Φώτη, ενός παιδικού συμμαθητή του που ήταν και ο μόνος που του μιλούσε, σταδιακά έγινε μόνιμος θαμώνας και κάπως έτσι αναθέριμανε τις σχέσεις του με τους συγχωριανούς του και ήρθε πιο κοντά τους. Ήταν λίγο μετά τον γάμο του, που συνέβαλε σημαντικά να τον αποδεχτούν όλοι σαν ισότιμο κοινωνικό μέλος. Κάθε απόγευμα, μετά τη μεσημεριανή ξεκούραση και αφήνοντας όλες τις δουλειές στα χέρια της γυναίκας του, έζηε την κάτασπρη φοραδίτσα που είχε αγοράσει από έναν συγχωριανό του και πήγαινε στον καφενέ, καμιά φορά και στην πόλη, και πολλές φορές γυρνούσε αργά βρομώντας πισοί.

Η Βαγγελιώ, που ως κοπέλα ήθελε κι αυτή τις βόλτες της, ενοχλήθηκε και μια μέρα που εκείνος άργησε πολύ και η κατσικά είχε δύσκολη γέννα του είπε αγανακτισμένη: «Πού γυροβολούσες, άντρα μου, κι άργησες τόσο πολύ; Η κατσικά παραλίγο να ψοφήσει στα γεννήματα. Δεν μπορώ να τα φροντίζω όλα μόνη μου».

Ο Δημητρός την κοίταξε κατάπληκτος και μετά της έδωσε έναν τόσο δυνατό φούσκο, που έπεσε πάνω στον τοίχο και χτύπησε το κεφάλι της. «Για να μάθεις να ρωτάς πού ήμουν! Δικιά σου δουλειά είναι να ξεγεννάς τα ζωντανά!» της είπε με βροντερή φωνή. «Ή μπας και θες να σου κουβαλήσω και την Πολυξένη να την ξεγεννήσει; Και τώρα στρώσε μου να φάω!» έδωσε διαταγή.

Εκείνη κατάπληκτη με τον θυμό του και κρατώντας το πονε-

μένο της κεφάλι, του έστρωσε μη τολμώντας ν' απαντήσει ή να πει λέξη παραπάνω. Και σαν εκείνος χόρτασε, ρεύτηκε δυνατά και πήγε να κοιμηθεί χωρίς να την κοιτάξει ή να ενδιαφερθεί που είχε πρηστεί το μάτι της απ' το χτύπημα. Πού να ξανατολμήσει να ρωτήσει. Ήταν τότε που κατάλαβε πως ο άντρας της ήταν ο αφέντης του σπιτιού κι εκείνη έπρεπε να υποταχτεί στη βούλησή του.

Κατά τα άλλα ήταν καλός και δεν έλειψε ποτέ το φαγητό από το σπιτικό της. Η μοναδική της έξοδος στα χρόνια που ακολούθησαν ήταν κάθε Κυριακή στην εκκλησία, γιατί, όλα κι όλα, ο άντρας της τη λειτουργία δεν την έχανε, ακόμα κι αν ήταν άρρωστος. Με τον καιρό η ανάγκη του αυτή έγινε όλο και πιο επιτακτική και ο Δημητρός άρχισε να μεταβάλλεται σ' έναν βαθιά θεοσεβούμενο άνθρωπο, κάτι που εξέπληξε πολλούς, ακόμα και τον παπά της ενορίας, που αστειευόμενος του έλεγε πως αν δεν έπινε, θα γινόταν καλός ιερέας. Γιατί ήταν γνωστό σε όλο το χωριό πως ο Δημητρός τα έτσουζε. Κι όσο πιο πολύ τα έτσουζε, τόσο πιο θεοσεβούμενος γινόταν.

Ο εκκλησιασμός μπορεί να μην άρεσε στη Βαγγελιώ, όμως τη βόλευε γιατί έβρισκε την ευκαιρία ν' ανταλλάξει κάνα δυο κουβέντες με τις συγχωριανές της και να πούνε τα δικά τους. Μετά έφευγε πάντα με τον άντρα της για το σπίτι να φάνε το φαγητό, που ήταν έτοιμο επειδή είχε σηκωθεί απ' το χάραμα να μαγειρέψει. Κατόπιν στρωνόταν στις δουλειές, μια και όλα περίμεναν εκείνη. Και τα ζωντανά που ήθελαν τη φροντίδα τους και το σπίτι που 'θελε τη λάτρα του και το φτιάξιμο του γιαιουριού ή του βουτύρου που θα πουλούσαν στον έμπορα και το πλύσιμο των ρούχων στη σκάφη, το λουλάκιασμα, το άπλωμα στην αυλή, το σιδέρωμα μ' εκείνο το παλιοσίδερο με κάρβουνα, το μπάλωμα, το ξεβοτάνισμα και το πότισμα του μπουστανιού, το καθάρισμα του μαντριού και, και, και...

Κεφάλι δε σήκωνε μέχρι να φανεί ο αποσπερίτης και να πέ-

σει κατάκοπη στο κρεβάτι της. Η μόνη γλυκιά στιγμή της ήταν σαν ο άντρας της γύρευε να σβήσει τον πόθο του πάνω της και μετά να ροχαλίσει ευτυχισμένος. Κι εκείνη έκανε τον σταυρό της που 'χε προστάτη δίπλα της.

Σαν έμεινε έγκυος, βάρυνε λιγάκι και κουραζόταν πιο εύκολα, μα ο Δημητρός δε φάνηκε να καταλαβαίνει την κατάστασή της.

«Δεν μπορώ, Δημητρώ μου, να σηκώσω το πανέρι με τα πλυμένα, με βοηθάς λιγάκι;»

«Τι θες να πεις, Βαγγελιώ; Ότι θα πρέπει να σου απλώσω και τα ρούχα;»

«Όχι, άντρα μου, να, έχω την κοιλιά και πονάει και η μέση μου όταν σηκώνω τόσο βάρος».

«Και τα ζωντανά έχουν κοιλιές και γεννοβολάνε, μα σηκώνουν μια χαρά τα βάρη. Ο Θεός σας έπλασε για ν' αντέχετε και να τα κάνετε όλα. Διαφορετικά τι σας θέλουν τ' αρσενικά; Τι να σας κάνουμε δηλαδή αν δε μας φροντίζετε; Μόνο για ένα κρεβάτι δε φτάνει. Αν ήθελα μόνο αυτό, θα είχα τις παρδαλές και όχι εσένα που σε ταΐζω και σε ποτίζω μέσα στο σπίτι μου. Αν δε σ' αρέσει, να πας πίσω στη θεία σου».

«Καλά, άντρα μου, μια κουβέντα είπα η καφερρή, ό,τι πεις. Εσύ κατέχεις καλύτερα».

Βογγούσε ξεβογγούσε η Βαγγελιώ, μοίραζε τα ρούχα στα τρία και τ' άπλωνε στο σκοινί. Και σαν ήρθε η ώρα να γεννήσει τον Νοέμβρη του 1949, κατέφθασε αποβραδís στο σπίτι η Πολυξένη να τη βοηθήσει. Από νωρίς το απόγευμα άρχισαν οι πόνοι για τη μικρομάνα και ξημερώματα έφερε στον κόσμο ένα μελαχρινό κοριτσάκι. Φαρμακώθηκε γιατί δεν ήταν αγόρι κι έβαλε τα κλάματα. «Τι θα πω τώρα στον άντρα μου η δόλια; Τι θα του πω;»

Η Πολυξένη τη μάλωσε: «Τι θα του πεις; Θα του πεις ότι γέν-

νησες μια γερή κόρη, ζωή να 'χει το παιδί, και αυτή είναι που θα του δώσει αύριο ένα ποτήρι νερό. Αυτό θα του πεις».

Σαν ξύπνησε το πρωί ο Δημητρός, κατέβηκε απ' το πάνω δωμάτιο που 'χε πάει για να μην ενοχληθεί απ' τον κοιλόπονο της γυναίκας του. Στην κουζίνα είδε τη Βαγγελιώ να βυζαίνει το μωρό.

«Να σου ζήσει η θυγατέρα, Δημητρώ», είπε η Πολυξένη.

Εκείνος πλησίασε τη γυναίκα του και κοίταξε το μωρό. «Θηλυκό γέννησες, μωρή;» της είπε αυστηρά. «Ου να μου χαθείς, αχαϊρευτη. Ούτε αγόρι είσαι ικανή να πιάσεις!»

«Μα τι λες τώρα, Δημητρώ;» τον αποπήρε η Πολυξένη. «Στου τυχερού την πόρτα γεννιέται κορίτσι, λέει η σοφή παροιμία».

«Να τις χέσω εγώ τις παροιμίες σας», είπε εκείνος. «Και τι θα μου κάνει εμένα το θηλυκό, μωρέ; Ούτε ένα φτυάρι δεν μπορεί να σηκώσει στον αέρα. Μπα, πανάθεμά σας και τις δυο!»

«Το επόμενο θα 'ναι αγόρι, άντρα μου», είπε η Βαγγελιώ κλαψουρίζοντας μαζί με το μωρό.

«Έτσι και δεν είναι αγόρι, θα τα μαζέψεις και θα πας από εκεί που 'ρθες», της απάντησε και βρόντηξε την πόρτα πίσω του.

«Αχ, κακομοίρα!» είπε η Πολυξένη και την αγκάλιασε. «Προξενιό που βρήκα να σου κάνω η καψερή!»

«Και ποιος θα μ' έπαιρνε εμένα έτσι όπως είμαι, Πολυξένη; Όχι, καλό προξενιό μου 'δωσες, δεν έχω παραπόνο. Αρχόντισσα μ' έχει ο άντρας μου. Αν του 'κανα και γιο, θα τα 'χαμε όλα».

«Κοίτα, θα σου δώκω ένα βοτάνι, σερνικοβότανο το λένε, και σαν καταλάβεις πως γκαστρώθηκες και πάλι, θα πίνεις κάθε βράδυ για έναν μήνα από λίγο και το παιδί θα γεννηθεί γιος».

«Ναι, να μου το δώσεις, να μου το δώσεις», είπε ανακουφισμένη η λεχώνα.

Το κοριτσάκι βαφτίστηκε Δήμητρα, τ' όνομα του πατέρα της, γιατί έτσι το όρισε εκείνος, μα δεν το πήρε ποτέ στην αγκαλιά

του. Σαν έκλαιγε τα βράδια, είτε γιατί πονούσε ή γιατί πεινούσε ή έβγαζε δοντάκια, θύμωνε πολύ.

«Μπα που να σας πάρει ο διάολος, γυναίκες!» φώναζε. «Δε θα ησυχάσετε ποτέ;»

«Κοιλοπονίδια έχει, άντρα μου, βγάζει και δοντάκια». Κι έτρεχε η Βαγγελιώ να το ηρεμήσει και μετά το ανέβαζε στο πάνω δωμάτιο, μες στο κρύο, για να μην το ακούει. Γιατί ξυλόσομπα δεν υπήρχε και όλο το σπίτι ζεσταινόταν μόνο απ' το τζάκι. Έτσι είχε μεγαλώσει κι εκείνος, σ' ένα κρύο δωμάτιο, που σαν χιόνιζε ένωθες το χιόνι να κοιμάται μαζί σου. Όμως ήταν συνηθισμένος και δεν τον ενοχλούσε. Δεν ήταν και λίγες οι φορές που 'χε κοιμηθεί χειμώνα καιρό στο μαντρί γιατί περιέμεναν γέννες.

Η δεύτερη εγκυμοσύνη δεν άργησε πολύ, όμως αυτή τη φορά κοιλοπονούσε, ειδικά μετά το σερνικοβότανο που έπινε στα κρυφά και μόλις κοιμόταν ο Δημητρός. Το παιδί γεννήθηκε αγόρι και η Βαγγελιώ έβγαλε μια κραυγή χαράς κι αν και με τα αίματα ακόμα στα πόδια, έτρεξε στον άντρα της που ήταν στο μαντρί.

«Άντρα μου, γέννησα αγόρι, αγόρι!» είπε δυνατά κι έδειξε το φύλο του αδύνατου μωρού μέσα στην κουβέρτα.

Εκείνος χαμογέλασε και της χάιδεψε το μάγουλο. «Έτσι μπράβο, μωρέ γυναίκα. Το 'πες και το 'κανες. Άιντε να πας να ξαποστάσεις και θα φροντίσω εγώ για όλα».

Γύρισε κι εκείνη στο κρεβάτι της να θηλάσει το μικρό, όμως το αγοράκι δεν έπιανε τη θηλή της. Δίπλα η μικρή Δήμητρα κοίταζε παραξενεμένη, προσπαθώντας να καταλάβει τι ήταν αυτό που κρατούσε η μάνα της αγκαλιά. Μέχρι το βράδυ το μωρό δεν είχε θηλάσει. Η Πολυξένη είχε φύγει και ο Δημητρός τα 'πινε στον καφενέ για να γιορτάσει το γεγονός. Επιτέλους, είχε γεννηθεί ο γιος και αυτό θα τον ανέβαζε περισσότερο στα μάτια των συγχωριανών του.

«Έλα, γίόκα μου, πιες λίγο γάλα», έλεγε και προσπαθούσε

να του το δώσει στάζοντας στο στοματάκι του σταγόνα σταγόνα με το δάχτυλό της, που το βουτούσε σ' ένα μπολάκι με γάλα. «Πού 'σαι, μωρέ Δημητρό, να φωνάξεις την Πολυξένη;» μονολογούσε κοιτάζοντας συνεχώς το ρολόι.

Όταν εκείνος επέστρεψε γύρω στις δέκα και μισή το βράδυ, το μωρό ήταν ασάλευτο κι εκείνη πανικοβλημένη του είτε να φύγουν για την πόλη να βρουν γιατρό.

«Κάτσε, μωρή γυναίκα, και μην κάνεις έτσι, πού να τρέχουμε βραδιάτικα;» της απάντησε μισομεθυσμένος. «Τίποτα δεν έχει ο γιος μας. Αύριο θα είναι περδίκι».

«Μα δεν έφαγε τίποτα και δεν ανοίγει πια τα μάτια του».

«Κοιμάται. Άσε να ξημερώσει ο Θεός και βλέπουμε».

Μέχρι να ξημερώσει ο Θεός, το είχε πάρει ο χάρος. Σαν ξύπνησε το πρωί εξαντλημένη απ' τη γέννα, το βρήκε παγωμένο στην αγκαλιά της. Έκλαψε όσο δεν είχε κλάψει ποτέ της ως τώρα. Ο γιος που τόσο ποθούσε ήταν νεκρός.

Έθαψαν το μικρό κορμάκι στο νεκροταφείο του χωριού και για μήνες η Βαγγελιώ άναβε το καντηλάκι του. Σταμάτησε όταν ξανάμεινε έγκυος. Άρχισε πάλι να πίνει στα κρυφά το σερνικοβότανο και να 'χει κοιλόπονους και αδιαθεσίες. Γέννησε πάλι έναν γιο, που ήταν όμως νεκρός. Τον έθαψαν κι αυτόν δίπλα στον αδελφό του.

Η Βαγγελιώ ήταν πια σίγουρη πως ήταν καταραμένη και πως σκορπούσε τον θάνατο. Φοβήθηκε και με τη συμπεριφορά του άντρα της, που 'χε αφήσει γενειάδα και θύμιζε αγρίμι που δεν το χωρούσε ο τόπος. Δεν της μιλούσε πια καθόλου, λες και είχε σκοτώσει εκείνη τα παιδιά της. Κι αν το βοτάνι δεν ήταν για καλό; Κι αν δηλητηρίαζε τα αγόρια της; Η Δήμητρα, που πλησίαζε πλέον τα τέσσερα και καταλάβαινε αρκετά, έμενε ολημερίς ολομόναχη. Χρειαζόταν ένα αδελφάκι να παίζει και να το

φροντίζει. Ο πατέρας της δεν τη νοιαζόταν και η ίδια είχε πάντα πολλές δουλειές να τελειώσει.

Όταν ξανάμεινε έγκυος, αποφάσισε να πετάξει το βοτάκι. Και η Πολυξένη συμφώνησε. «Αν είναι γραφτό σου να γεννάς κορίτσια, τότε είναι καλύτερα από νεκρά αγόρια», της είπε.

Αυτή τη φορά, τον Απρίλη του 1953, γέννησε ένα υγιέστατο, πανέμορφο ξανθό κοριτσάκι με τεράστια γαλάζια μάτια.

«Μπα σε καλό σου, Βαγγελιώ, νεράιδα γέννησες», είπε η Πολυξένη και σταύρωσε τη μικρή. «Με ποιον την έπιασες, μωρή, και είναι τόσο όμορφη;»

Η Βαγγελιώ δεν μπόρεσε να μη χαμογελάσει. «Είναι πράγματι πολύ όμορφη», είπε και ξανακοίταξε με θαυμασμό το μωρό που βύζαινε με βουλιμιά. «Μα τι θα πω στον άντρα μου;»

«Θα του πεις ότι γέννησες μια νεράιδα».

«Τι είναι νεράιδα, μαμά;» ρώτησε η Δήμητρα.

«Νεράιδα είναι μια... μια...»

«Είναι μια όμορφη κοπέλα», είπε η Πολυξένη.

«Τι είναι όμορφη;» ξαναρώτησε η μικρή.

Οι δυο γυναίκες κοιτάχτηκαν.

«Να, είναι... τι είναι, μωρή Βαγγελιώ; Τι να της πω της θυγατέρας σου που θέλει να τα ξέρει όλα;» είπε η Πολυξένη γελώντας. «Δημητρούλα μου, πήγαινε να φέρεις απ' το σταμνί νερό στη μάνα σου και μετά θα σου πω εκείνο το παραμύθι με τον δράκο που τόσο πολύ σ' αρέσει».

Εκείνη τη στιγμή μπήκε ο Δημητρός. Απ' τα μούτρα της γυναίκας του κατάλαβε. «Πάλι θηλυκό γέννησες;» ρώτησε.

«Μια νεράιδα γέννησε η γυναίκα σου, Δημητρώ», απάντησε η Πολυξένη.

«Τι πά' να πει αυτό;»

«Να, δεσ κι εσύ».

Εκείνος την πλησίασε. «Τι λέει τούτη η μουρλή;»

Η Βαγγελιώ άνοιξε την κουβερτούλα και τα καταγάλανα μάτια της μικρής τον κοίταξαν. Εκείνος έμεινε αμίλητος για λίγο, πραγματικά εντυπωσιασμένος με την ομορφιά του μωρού, που έμοιαζε πολύ στη συγχωρεμένη μάνα του, τη Μυρτώ.

«Είναι καλά ή θα το χάσουμε κι αυτό;» είπε αμήχανος ενώ η μικρή χασμουριόταν.

«Δεν έχει σταματήσει να βυζαίνει», είπε η Πολυξένη. «Αυτό είναι καλό σημάδι. Να σου ζήσει. Άντε να πηγαίνω κι εγώ».

Εκείνος την ασήμωσε και η γυναίκα έφυγε.

Αυτή τη φορά ο Δημητρός δεν είπε λέξη και τρεις μήνες μετά αγάλιασε την Αναστασία, που πήρε το όνομα του πατέρα του κι έγινε η αγαπημένη του. Και η μικρή δεν έχανε ευκαιρία να μπλέκεται ανάμεσα στα παντελόνια του. «Επιτέλους, η γαλήνη ήρθε στο σπιτικό μας», έλεγε η Βαγγελιώ και δε βαρυγγωμούσε πια για να προλάβει όλες τις δουλειές. Ο Δημητρός είχε αρχίσει ν' αποδέχεται τις θυγατέρες του, όταν όμως έμεινε έγκυος η γυναίκα του, την πήγε στον γιατρό στην πόλη να το ρίξει.

«Δε θέλω άλλα κορίτσια», της είπε. «Δυο είναι αρκετά. Θα γίνω ρεζίλι με το τρίτο». Όμως ο Δημητρός είχε πολλές σεξουαλικές ορέξεις και δεν έπαιρνε καμία προφύλαξη.

Μέσα σ' έναν χρόνο η Βαγγελιώ έκανε τρεις εκτρώσεις. Την άφηνε στην πόρτα του γιατρού στη χώρα με τα λεφτά στο χέρι κι εκείνος πήγαινε τις βόλτες του. Μετά από μια ώρα ερχόταν να τη μαζέψει με το κάρο και να τη γυρίσει στο χωριό. Στην τελευταία άργησε να ξυπνήσει και ο γιατρός της έβαλε χέρι. «Δε σου ξανακάνω άλλη έκτρωση. Να πεις του άντρα σου να προσέχει. Και οι σωματικές αντοχές έχουν τα όριά τους». Η Βαγγελιώ δεν είπε κουβέντα στον άντρα της και την τέταρτη φορά δεν του φανέρωσε πως ήταν έγκυος. Όταν παραφούσκωσε η κοιλιά της,

ήταν πλέον αργά. Φώναξε και αναθεμάτισε ο Δημητρός, μα δεν μπορούσε ν' αλλάξει το γεγονός. Κάπου βαθιά μέσα του ήλπιζε πως ίσως να 'ρχόταν ο γιος αυτή τη φορά. Η τρίτη κόρη του, η Μυρτώ, γεννήθηκε τον Μάρτιο του 1955 και ήταν ένα ήσυχο μωράκι που όλο κοιμόταν.

Όμως ο Δημητρός της το ξέκοψε μαχαίρι της γυναίκας του. «Έτσι και ξαναγεννήσεις ακόμα ένα κορίτσι, θα φύγεις από το σπίτι, το ορκίζομαι στον Θεό». Κι εκείνη, που ήξερε πως ο άντρας της δεν έπαιρνε εύκολα όρκους, λούφαξε στη γωνιά της και αποφάσισε να βρει τρόπους να μην γκαστρώνεται, τότε με ξίδι στο σφουγγάρι, τότε με λεμόνι κι όταν δεν τα κατάφερε, τα έριχνε στον γιατρό στην πόλη.

Οι τρεις αδελφές μεγάλωναν αχώριστες στην αυλή του σπιτιού, παίζοντας με τα πρόβατα, τις κατσίκες, τις κόττες και το άλογο, που τις πήγαινε με την καρότσα πρώτα στην εκκλησία και αργότερα στο δημοτικό. Εκεί ανακάλυψαν ότι υπήρχαν κι άλλα παιδάκια πέρα απ' τις ίδιες και μάλιστα διαφορετικά, που φορούσαν παντελονάκια και είχαν κοντά μαλλιά. Τότε για πρώτη φορά κατάλαβαν το φύλο τους κι έκαναν φιλίες, που όμως τέλειωναν μετά το σχολείο. Η Δήμητρα ξεχώρισε αμέσως ανάμεσα σε όλα τα παιδιά τον κατά δύο χρόνια μεγαλύτερό της Τριάντη Δαμαλά, που το σπίτι του βρισκόταν στην άλλη άκρη του χωριού. Ο Τριάντης πήγαινε στην τρίτη δημοτικού κι εκείνη στην πρώτη. Επειδή όμως υπήρχαν μόνο δύο δάσκαλοι, η μία δασκάλα δίδασκε στην ίδια αίθουσα την πρώτη, τη δεύτερα και την τρίτη δημοτικού και στην άλλη ο δάσκαλος την τέταρτη, την πέμπτη και την έκτη.

Η κάθε αίθουσα είχε τρεις κάθετες σειρές θρανίων και η κάθε τάξη καθόταν σε ξεχωριστή σειρά. Η Δήμητρα καθόταν στο πρώτο θρανίο της πρώτης σειράς, απέναντι ακριβώς απ' το υπερυψωμένο έδρανο της δασκάλας τους και δίπλα σ' ένα απ' τα δύο μεγάλα παράθυρα, κάτι που τη χαροποιούσε ιδιαίτερα γιατί έβλεπε έξω στη μικρή αυλή. Ο Τριάντης, το πιο ψηλό αγόρι στην αίθουσα, με κατάμαυρα μαλλιά και σπινθηροβόλα μελιά μάτια, καθόταν επίσης στο πρώτο θρανίο της τρίτης σειράς, δίπλα στην πόρτα.

Τράβηξε αμέσως την προσοχή της όχι μόνο λόγω του ύψους του, αλλά επειδή γνώριζε όλες τις απαντήσεις στις ερωτήσεις της δασκάλας τους και ήταν ο αριστούχος της τάξης του. Αποφάσισε

να τον κάνει να την προσέξει μελετώντας τόσο πολύ, που σύντομα αρίστευσε. Τα δύο παιδιά ηλικίας έξι και εννέα ετών έγιναν φίλοι και σε κάθε διάλειμμα εκείνος μοιραζόταν το κολατσιό του με τη Δήμητρα και τη βοηθούσε στην αριθμητική, γιατί ήταν λίγο αδύνατη και είχε εννέα. Σε όλα τα άλλα μαθήματα έπαιρνε δεκάρια. Κοντά του ένιωθε χαρούμενη και ασφαλής κι όταν ερχόταν η ώρα του αποχωρισμού για τα σπίτια τους, μετρούσε τις ώρες για να ξημερώσει και να ξαναπάει στο σχολείο.

Την επόμενη σχολική χρονιά που εκείνη πήγε στη δεύτερη τάξη, στη μεσαία σειρά, ο Τριάντης άλλαξε αίθουσα και για τα επόμενα δύο χρόνια βλέπονταν μόνο στα διαλείμματα. Στην τρίτη τάξη κάθισε στη δική του θέση, δίπλα στην πόρτα. Έσμιξαν ξανά όταν εκείνη πήγε στην τετάρτη κι εκείνος ήταν τελειόφοιτος.

«Θέλω να γίνω δάσκαλος και να 'ρθω στο χωριό να διδάσκω τα παιδιά», της έλεγε καθώς μασουλούσαν μια σοκολάτα. Κάθε μέρα αγόραζε δύο σοκολάτες απ' το μπακάλικο του χωριού και τη μία την έδινε στη Δήμητρα. Οι γονείς του είχαν κτήματα και δεν ήταν τόσο φτωχοί, όπως η δική της οικογένεια.

«Κι εγώ θέλω να γίνω δασκάλα», του απαντούσε.

«Ε, τότε να σπουδάσουμε μαζί στην πρωτεύουσα».

Η Δήμητρα μελαγχολούσε. «Και πώς θα ζω μόνη μου στην πρωτεύουσα;»

«Δε θα ζεις μόνη σου, θα μένουμε μαζί!».

«Και θα με προσέχεις εσύ;»

«Ναι, θα είμαι πάντα κοντά σου και θα σε βοηθάω».

Και τότε η Δήμητρα χαμογελούσε ευτυχισμένη και του έσφιγγε το χέρι. Όμως τα γέλια χαράς τελείωναν με το σχόλασμα. Εκείνη και οι αδελφές της δεν μπορούσαν να παίξουν με τους συμμαθητές τους στην πλατεία του χωριού ούτε να πάνε στα σπί-

τια τους, όπως έκαναν όλα τα παιδιά. Πρώτον γιατί έμεναν μακριά και δεύτερον γιατί το απαγόρευε ο πατέρας τους. Η ζωή τους άρχιζε και τελείωνε στην αυλή του σπιτιού τους κι άντε καμιά βόλτα στο κοντινό δάσος. Τα ατέλειωτα καλοκαίρια που δεν περνούσαν εύκολα τις έβρισκαν να προσέχουν τα ζωντανά και καθώς μεγάλωναν να βοηθούν τη μάνα τους στις δουλειές του σπιτιού και στο μαγείρεμα.

Η Δήμητρα από πολύ νωρίς, πέρα απ' τα γράμματα, έδειξε και μια ιδιαίτερη ικανότητα στη μαγειρική και ειδικά στις πίτες, που άνοιγε το φύλλο μαζί με τη μάνα της και ήταν πεντανόστιμες. Πού την έχανε, πού την έβρισκες στο δάσος και τριγύρω, να μαζεύει χόρτα, μανιτάρια, βατόμουρα και ό,τι άλλο μπορούσε να γίνει πίτα. Εκείνη πρόσεχε το τσουνκάλι στη φωτιά όταν η μάνα της φρόντιζε τα ζώα και μετά έστρωνε το τραπέζι και σέρβιρε το φαγητό. Η αδελφή της η Αναστασία ήταν μέτρια μαθήτρια, όμως εξαίρετη στο κέντημα, στο ράψιμο και στο μπάλωμα των ρούχων και των καλτσών. Ήταν υπάκουη και ποτέ δεν έφερνε αντίρρηση σε ό,τι κι αν της έλεγες. Κι όσο μεγάλωνε, τόσο πιο πολύ ομόρφαινε. Η μικρότερη, η Μυρτώ, που είχε και τ' όνομα της γιαγιάς της, δε συμπαθούσε ούτε το μαγείρεμα ούτε τις δουλειές του σπιτιού. Όμως είχε ένα μοναδικό ταλέντο στη ζωγραφική, που δεν πέρασε απαρατήρητο απ' τη δασκάλα της και μια μέρα κάλεσε τον Δημητρό και του είπε να την προσέξει ιδιαίτερα.

«Και τι να την κάνει τη ζωγραφική;»

«Μα, κύριε Τσιρίγκο, μην το λέτε αυτό, ξέρετε πόσο κοστίζει σήμερα ένας καλός πίνακας ζωγραφικής;»

«Τι με μέλλει εμένα, κυρα-δασκάλα; Αυτά είναι για αυτούς που δεν έχουν δουλειά να κάνουν. Κι εμείς έχουμε πολλές δουλειές και ζωντανά να φροντίσουμε.»

Παρ' όλα αυτά, μια μέρα που πήγε στην πόλη της αγόρασε ένα μπλοκ ζωγραφικής, νερομπογιές και πινέλα από ένα φθηνομάγαζο και η Μυρτώ, που ξετρελάθηκε με το δώρο του, έπεσε με τα μούτρα και ζωγράφιζε απ' το πρωί ως το βράδυ, γεμίζοντας τους τοίχους με τις πρώιμες ζωγραφιές της, που είχαν έντονα χρώματα και ήταν πραγματικά εντυπωσιακές για ένα παιδί της ηλικίας της, και μάλιστα αυτοδίδακτο. Και σαν το τέλειωσε εκείνο, της πήρε άλλο. Και γέμισαν οι τοίχοι στο σχολείο και στο σπίτι με χάρτινους πίνακες, που απεικονίζαν σκηνές απ' τη φύση, το χωριό, την εκκλησία, τον καφενέ, το σπιτικό τους.

Κι εκείνο που έτρεμε η Δήμητρα συνέβη. Σαν τέλειωσε το δημοτικό, ο Τριάντης έφυγε απ' το σχολείο και πήγε στο γυμνάσιο αρρένων, που βρισκόταν στην πόλη, γύρω στα τρία τέταρτα δρόμο με το λεωφορείο της γραμμής. Το κορίτσι, που πήγαινε τότε στην πέμπτη δημοτικού, μελαγχόλησε κι ένιωσε να χάνει τον κόσμο ολόκληρο. Επί τέσσερα χρόνια ήταν ο αχώριστος σύντροφός της και η απουσία του την πονούσε πολύ. Έπρεπε να διαβάσει και να αριστεύσει για να πάει και αυτή στο γυμνάσιο θηλέων και να ξαναβρεθούν στην πόλη.

Κι ενώ μέχρι τότε οι σχέσεις της με τις δύο μικρότερες αδελφές της ήταν κάπως απόμακρες, αφού την προσοχή και τον ενδιαφέρον της τραβούσαν ο Τριάντης και τα μαθήματά της, άρχισε να κάνει παρέα μαζί τους και σιγά σιγά δέθηκαν περισσότερο. Τώρα πια έβλεπε τον Τριάντη μόνο τις Κυριακές στην εκκλησία. Εκείνος στα αριστερά στασίδια κι εκείνη πάνω στον γυναικωνίτη, να κοιτάζονται στα κρυφά και μετά η Δήμητρα να ζητά απ' τους άγιους συγχώρεση που έκανε τέτοια πράγματα μέσα στον ναό. Το παλικάρι είχε πλέον ψηλώσει πολύ, είχε αρχίσει να ανδρώνει και δε θύμιζε σε τίποτα τον άλλοτε άγουρο φίλο της. Πλέον τη βασάνιζαν πρωτόγνωρα συναισθήματα για εκεί-

νον, που καμία σχέση δεν είχαν με την αγνή αγάπη που τους ένωνε. Ήταν κάτι διαφορετικό και πολύ περίεργο. Σαν τον κοίταζε, ένιωθε να χάνεται στο βλέμμα του και η καρδιά της χτυπούσε πιο γρήγορα. Πίστευε πως ήταν η λαχτάρα του χωρισμού τους, πως της έλειπε πολύ και γι' αυτό αντιδρούσε έτσι. Όμως η σκέψη του δεν έφευγε απ' το μυαλό της μέρα νύχτα, ως το επόμενο εκκλήσιασμα. Και όλα αυτά έπρεπε να τα κρύβει όχι μόνο απ' την οικογένειά της, αλλά και από εκείνον. Δεν έβλεπε την ώρα να τελειώσει το δημοτικό και να πάει κι εκείνη στο γυμνάσιο. Γι' αυτό διάβαζε πολύ.

Σαν τελείωσε το δημοτικό και πήρε το απολυτήριο της με άριστα, έτρεξε χωρίς ανάσα απ' το σχολείο μέχρι το σπίτι της για να το δείξει περήφانه στον πατέρα της.

«Πατέρα! Πατέρα!» του είπε λαχανιασμένη σαν έφτασε. «Πήρα το απολυτήριό μου με δέκα κι έπαινο!» ανακοίνωσε με ιδιαίτερο καμάρι κι ένα τεράστιο χαμόγελο.

Ο Δημητρός που άρμεγε μαζί με τη Βαγγελιώ στο μαντρί γύρισε και την κοίταξε αδιάφορα. «Έλα να κρατήσεις την προβατίνα γιατί σήμερα δεν κατεβάζει γάλα και κουνιέται συνέχεια».

«Πήρα άριστα, πατέρα», επανέλαβε το κορίτσι πιστεύοντας πως δεν την είχε ακούσει. «Κι αύριο που έχουμε την αποχαιρετιστήρια γιορτή στο σχολείο, ο δάσκαλος μ' έβαλε να πω το μεγαλύτερο ποίημα».

«Άντε επιτέλους να τελειώνουμε με αυτό το σχολείο και να μη φεύγεις τα πρωινά, με τόσες δουλειές που έχουμε εδώ. Έλα να με βοηθήσεις», απάντησε νευριασμένα.

Η Δήμητρα δεν είπε τίποτα και αφήνοντας το πολύτιμο ενδεικτικό της πάνω στα άχυρα, πήγε να βοηθήσει. Θα μιλούσαν γι' αυτό την ώρα του φαγητού.

«Γυμνάσιο; Τι το θες εσύ το γυμνάσιο;» της είπε απορημένος ο πατέρας της την ώρα που έτρωγαν όλοι μαζί.

«Μα, πατέρα, είμαι καλή μαθήτρια, παντού έχω δέκα, ακόμα και στην αριθμητική».

«Ε και; Δε σου χρειάζονται πια άλλα μαθήματα, αρκετά έμαθες. Καιρός ν' αναλάβεις το μαγείρεμα στο σπίτι. Η μάνα σου δεν τα προλαβαίνει όλα».

«Δηλαδή δε θα πάω στο γυμνάσιο;» του είπε φανερά έκπληκτη. «Όλες οι συμμαθήτριάς μου θα πάνε, ακόμα και η Φωτεινή του Μπάσκα, που είναι κούτσουρο».

«Αυτό να το ξεχάσεις. Έχουμε πολλές δουλειές στο σπίτι και χρειαζόμαστε βοήθεια. Και δημοτικό που σας στέλνω, πολύ είναι, και αυτό το κάνω γιατί είναι υποχρεωτικό. Όμως γυμνάσιο δε χρειάζεται. Ό,τι έμαθες έμαθες. Καιρός ν' αναλάβεις το σπιτικό και τις αδερφάδες σου».

«Εγώ θέλω να πάω στο γυμνάσιο, θέλω να γίνω δασκάλα!» τόλμησε να υψώσει τη φωνή.

«Άκουσες τι σου είπα εγώ;»

«Θέλω να πάω στο γυμνάσιο, πατέρα», αποκρίθηκε εκείνη και τραβώντας την καρδέκλα χτύπησε με πείσμα το πόδι κάτω στο δάπεδο.

Ο Δημητρός κοίταξε το ψηλό και λεπτό σαν μίσχο κορίτσι του με τη χοντρή μέχρι τη μέση της κοτσίδα και παρατώντας το πιρούνι του, σηκώθηκε απ' τη θέση του και την πλησίασε. «Τι είπες, μορφή γλωσσού;»

«Θέλω να γίνω δασκάλα!» ξανάπε το κορίτσι με πείσμα.

Το βαρύ χέρι του έπεσε με δύναμη πάνω στο μικρό της πρόσωπο. Το κορίτσι, χάνοντας την ισορροπία του, έπεσε στο δάπεδο κι αυτός έφτυσε επάνω της. «Φτου σου, για να μάθεις ν' αντιμιλάς. Χάσου τώρα απ' τα μάτια μου μη σ' αρχίσω στις κλοτσιές, που θα μου πεις εσύ τι θέλεις να γίνεις!»

Η μικρή άφησε έναν σπαρακτικό λυγμό και μετά, αρπάζο-

ντας το ενδεικτικό της, ανέβηκε τρέχοντας στο δωμάτιό της. Η οκτάχρονη Αναστασία και η εξάχρονη Μυρτώ κοίταξαν τρομαγμένες τον πατέρα τους.

«Κι εσείς γρήγορα στα δωμάτιά σας και μην κατεβείτε αν δε σας φωνάξω!» Οι μικρές έτρεξαν αμέσως ξοπίσω απ' την αδελφή τους. «Ακούς εκεί μια σταλιά σκατό να χτυπά το πόδι κάτω. Αυτά τους μαθαίνεις όταν λείπω απ' το σπίτι;» είπε και κοίταξε τη γυναίκα του, που είχε μαρμαρώσει κι αυτή.

«Τι να τους μάθω εγώ, Δημητρό μου; Μόνη της τα λέει».

«Θα την κουρέψω σαν γίδι και τότε να δεις αν θα ξαναμιλήσει για γυμνάσιο και τέτοιες χαζομάρες».

«Είναι όμως καλή μαθήτρια και διαβάζει. Γιατί να μην πάει στο γυμνάσιο; Ας τη στείλουμε δοκιμαστικά. Ίσως να μην της αρέσει».

«Τι λες, μωρή γυναίκα; Παλάβωσες κι εσύ μαζί με τη θυγατέρα σου; Τι τα χρειάζεται τα γράμματα μια γυναίκα;»

«Μα δεν είναι κακό να 'χεις θυγατέρα δασκάλα, Δημητρό. Θα καμαρώνει και το χωριό».

«Ναι, αλλά για να γίνει δασκάλα θα πρέπει να ξεπορτίζει απ' το σπίτι. Και ποιος θα φροντίζει τα ζωντανά; Εγώ σε λίγο δε θα μπορώ να τα πηγαίνω κάθε μέρα για βοσκή. Δηλαδή θα την ταΐζω και θα την ποτίζω κι εκείνη αντί να προσφέρει, θα πηγαиноέρχεται σχολείο και θα 'χει και πάρε δώσε με αγόρια;»

«Κορίτσι είναι, Δημητρό μου, αυτά θα συμβούν αργά ή γρήγορα».

Εκείνος σηκώθηκε απ' το τραπέζι και την κοίταξε άγρια. «Άκου να σου πω, Βαγγελιώ, και βάλ' το καλά στο κεφάλι σου. Τους άντρες που θα πάρουν οι θυγατέρες μου θα τους διαλέξω εγώ και όχι αυτές. Και για συμμαζεψέ τες γιατί δε θα 'χουμε καλά ξεμπερδέματα εδώ μέσα», είπε κι έφυγε απ' το σπίτι βροντώντας την πόρτα πίσω του.

Η Βαγγελιώ στέναξε και κούνησε το κεφάλι της. Σαν ο άντρας της έλεγε μια κουβέντα, δεύτερη δεν υπήρχε. Τι να 'κανε κι αυτή η δόλια; Να του πάει κόντρα και να έχουν φασαρίες μέσα στο σπίτι; Ύστερα, δεν είχε μάθει να σηκώνει το κεφάλι. Δεκατρία χρόνια τώρα παντρεμένοι, δεν του είχε φέρει ποτέ αντίρρηση. Και γιατί να το κάνει; Αν δεν ήταν αυτός, θα 'ταν ακόμα υπηρέτρια στη θεια Πασχαλιώ ή σε ίδρυμα σαν τις αδελφές της. Από τότε που πήραν τις μικρότερες και τις πήγαν σε ορφανοτροφείο δεν τις είχε ξαναδεί. Εκείνη την είχε κρατήσει η θεια της για να κάνει τις βαριές δουλειές και να φυλάει τα δικά της παιδιά, τα ανήμερα δίδυμα, παρά γιατί την είχε πονέσει. Υπηρέτρια ήταν και πάλι.

Κάπου κάπου λάμβανε νέα απ' τον πρόεδρο του χωριού της κι έτσι έμαθε πως οι δύο αδελφές της μετά το ορφανοτροφείο πήραν των ομματιών τους κι έφυγαν για την Αθήνα. Από τότε τις έχασαν οριστικά και κανείς δεν είχε νέα τους. Ζούσαν, δε ζούσαν, είχαν φαμίλιες, δεν είχε ιδέα. Σχεδόν είχε ξεχάσει πώς έχει αδελφια. Είχαν περάσει σχεδόν είκοσι χρόνια από τότε. Άραγε εκείνες θυμούνταν πως είχαν μια μεγαλύτερη αδελφή που τις φρόντιζε μικρές; Ήθελε να μάθει, τουλάχιστον αν είναι καλά, αλλά πώς; Γράμματα δεν κατείχε να στείλει κάποιο γράμμα και ο παλιός πρόεδρος του χωριού που γνώριζε πέντε πράγματα είχε πεθάνει. Δεν ήξερε ποιον να ρωτήσει και αν το έλεγε στον Δημητρώ, θα 'χαν φασαρίες. Μια φορά τόλμησε παλαιότερα να πει ότι ήθελε να μάθει νέα τους κι εκείνος την κοίταξε τόσο παραξένα, που τρόμαξε.

«Τι τις θες τις αδελφές σου; Πάει, αυτές έφυγαν, όπως και οι δικές μου κι εσύ είσαι εδώ».

«Να μάθω, Δημητρώ μου, αν είναι καλά».

«Καλά είναι και ούτε που θέλουν να ξέρουν για σένα».

«Και πώς το κατέχεις εσύ αυτό;»

«Όλα τα κατέχω εγώ. Τι θες τώρα, να σε πάω και στην Αθήνα να τις δεις; Πιστεύεις ότι έγιναν τάχα υπηρέτριες, όπως σου είπαν απ' το χωριό σου; Παστρικές έγιναν».

«Παστρικές; Και τι είναι αυτό;»

«Πουτάνες», της είπε και την αποστόμωσε. Κάτι είχε ακούσει γι' αυτές τις γυναίκες. «Μωρή, πιστεύεις ότι οι γυναίκες που πάνε στην Αθήνα είναι τίμιες; Παστρικές είναι όλες τους, γι' αυτό και δε θέλω να ξαναπατήσω το πόδι μου εκεί. Μια φορά πήγα και σιχάθηκα. Όλες τους με μπογιές στο πρόσωπο, σαν καραγκιόζηδες. Α, να χαθούν οι βρόμες!»

«Πήγες στην Αθήνα, άντρα μου;» τον ρώτησε με θαυμασμό.

«Πήγα σαν ήμιον νιος, που να μην έσωνα, να δω τι είναι η πρωτεύουσα κι αν μπορώ να κάνω δουλειές με τα ζώα εκεί».

«Και πώς είναι η πρωτεύουσα;» ρώτησε με ολοφάνερη περιέργεια.

«Τι να 'ναι, γυναίκα; Μια ξετσιπωσιά. Επιτρέπεται να φοράν οι γυναίκες παρδαλά στενά φουστάνια με σχισίματα και να φαίνονται τα μπούτια τους και τα βυζιά τους; Με πήγαν και σε ένα καμπαρέ εκεί κάτω στο λιμάνι του Πειραιά, στην Τρούμπα, κι εκεί τις είδα και ξεβρόκωτες. Χόρευαν φορώντας μόνο ένα βρακί με φτερά και πούπουλα. Δεν πίστευα αυτά που έβλεπα. Ήρθε μια και τριφτήκε επάνω μου και μετά μου ζήτηγε πιστί και παρά».

«Κι εσύ τι έκανες;» τον ρώτησε πραγματικά σοκαρισμένη.

«Της έδωσα έναν φούσκο κι έγινε μεγάλη φασαρία. Αντί να μου πουν μπράβο, μου ζήτησαν και τα ρέστα. Έφυγα κι ορκίστηκα να μην ξαναπατήσω το πόδι μου ποτέ εκεί. Όλες είναι παστρικές! Κι ύστερα θες να στείλω και την κόρη μου στην Αθήνα, τάχα για να γίνει δασκάλα και να γυρίζει κι αυτή μ' ένα βρακί με φτερά; Πουτάνα τη θες την κόρη σου;»

Η Βαγγελιώ σιώπησε. Μπορεί η ίδια να μην είχε πάει στην Αθήνα, όμως για να το λέει ο άντρας της έτσι θα 'ταν. Κι αν η θυγατέρα της γινόταν μια από αυτές; Ίσως να 'χε δίκιο ο Δημητρός.

Άρχισε να μαζεύει τα σχεδόν γεμάτα πιάτα των κοριτσιών, που δεν είχαν προλάβει ν' αποτελειώσουν το φαγητό τους μ' αυτή τη φασαρία. Μετά άναψε τα κάρβουνα στο μαγκάλι για να ζεστάνει το σίδερο και μέχρι να θρακώσουν, ανέβηκε στον επάνω όροφο και μπήκε στο δωμάτιό τους. Οι θυγατέρες της κοιμόνταν όλες μαζί σ' ένα δωμάτιο, εκείνο με την ξυλόσομπα, που είχε αγοράσει ο άντρας της λίγους μήνες μετά τη γέννηση της Δήμητρας. Ήταν το μεγαλύτερο κι έβλεπε μπροστά, στην αυλή, ενώ το άλλο, το μικρότερο, έβλεπε πίσω, στο μαντρί και το βουνό. Στο μονό ντιβάνι στη μια γωνιά κοιμόταν η μεγάλη και στο διπλό οι δύο μικρότερες. Η Δήμητρα έκλαιγε προούμυτα επάνω στο ντιβάνι, αναλογιζόμενη ότι θα έχανε την ευκαιρία να βρίσκεται κοντά στον Τριάντη, ενώ η Αναστασία και η Μυρτώ δίπλα της προσπαθούσαν να την παρηγορήσουν.

«Δήμητρα!» της είπε αυστηρά. Το κορίτσι σήκωσε τα δακρυσμένα μάτια της και την κοίταξε. Το αριστερό της μάγουλο ήταν πρησμένο και το μάτι της είχε μελανιάσει. «Να ιδώ πώς θα πας στο σχολείο αύριο με τέτοια μούτρα που είναι η αποχαιρετιστήρια γιορτή κι έχεις και ποίημα. Τι θα πεις στον δάσκαλό σου; Είδες τι παθαίνεις για ν' αντιμιλάς στον πατέρα σου;»

«Γιατί, καλέ μάνα, να μην πάω στο γυμνάσιο; Γιατί να μη γίνω δασκάλα; Η Σταυρούλα και η Τρυφωνιά που είναι μαθήτριες του επτά και του έξι και το κούτσουρο η Φωτούλα θα πάνε κι εγώ θα μείνω στο χωριό να βόσκω τα ζωντανά;»

«Να λες και δόξα τω Θεώ που δε θα πας να γίνεις παστρικά;»

«Παστρικά; Τι πά' να πει αυτό, καλέ μάνα;»

«Μια γυναίκα του δρόμου. Αυτό πά' να πει. Μη ρωτάς περισσότερα. Ο πατέρας σου ξέρει καλύτερα.»

Το κορίτσι δεν κατάλαβε. «Δηλαδή οι δασκάλες είναι παστρικές; Και τι είναι του δρόμου;» ρώτησε σκουπίζοντας τα δάκρυά της.

«Δεν ξέρω, όμως οι σπουδές δεν είναι για καλό. Να καθίσεις

στ' αυγά σου και να μην αντιμιλάς. Σήκω τώρα να ρίξεις κρύο νερό στο πρόσωπό σου γιατί θα χειροτερέψει. Κι αύριο να πεις ότι χτύπησες ενώ καθάριζες το μαντρί».

Η Δήμητρα υπάκουσε, όμως αυτό το «παστρικιά» της κόλλησε στο μυαλό. Οι αδελφές της, που δεν κατάλαβαν πολλά, δε ρώτησαν. Την άλλη μέρα, Σάββατο, ήταν η μεγάλη γιορτή του αποχαιρετισμού, ειδικά για τους τελειόφοιτους και δεν μπορούσε να απουσιάσει γιατί είχε και ποίημα να πει. Έπλυνε καλά το προσωπάκι της με άφθονο νερό και μετά η μάνα της έκοψε μια πατάτα και την έβαλε πάνω. Την επομένη πήγε στο σχολείο με τις αδερφάδες της, χωρίς τη συνοδεία των γονιών της που είχαν δουλειές. Ο Τριάντης, που την είδε από μακριά να έρχεται, την πλησίασε όλος χαρά, που κόπηκε μόλις είδε το μελανό της μάτι.

«Τι έπαθες εδώ, Δημητρούλα;» τη ρώτησε μ' ενδιαφέρον.

«Με χτύπησε ο τράγος στο μαντρί, δεν είναι τίποτα, θα περάσει».

«Πονάς;»

«Όχι, δεν πονάω καθόλου». Εκείνος την κοίταξε με δυσπιστία, σουφρώνοντας τα δύο του φρύδια. «Μη νοιάζεσαι, Τριάντη, αλήθεια σου λέω, δεν πονώ. Έλα τώρα, μη στεναχωριέσαι». Δεν τόλμησε να του πει ότι τελικά δε θα πήγαινε στο γυμνάσιο. Πώς να του δώσει τέτοια μεγάλη απογοήτευση; Εκείνος περιμένε πώς και πώς να τελειώσει εκείνη το δημοτικό για να βρισκονται μαζί κάθε μέρα στο λεωφορείο μέχρι την πόλη. Θα είχαν στη διάθεσή τους πάνω από μία ώρα πήγαιν' έλα καθημερινά να τα λένε. Δεν υπήρχε μεγαλύτερο κίνητρο για να ξεκινά και να τελειώνει όμορφα η μέρα τους.

Τα δύο παιδιά προχώρησαν μέσα στην τάξη κι έσιμξαν με τους άλλους συμμαθητές τους. Σήμερα ήταν μια γιορτινή μέρα και ήθελαν να τη χαρούν με την καρδιά τους. Φυσικά το μελάνιασμα δεν

πέρασε απαρατήρητο, ούτε φυσικά και απ' την παλιά της δασκάλα, τη δεσποινίδα Ελένη, που την κοίταξε περιέργα.

«Για να δω το μάτι σου, Δημητρούλα. Ποπό... μα αυτό έχει μελανιάσει ολόκληρο. Πού χτύπησες, παιδί μου;»

«Με χτύπησε στο μαντρί ο τράγος μας», της αποκρίθηκε αμήχανη. Δεν της άρεσε να λέει ψέματα, κυρίως στους δασκάλους της, που τους σεβόταν πολύ.

Εκείνη σαν να μην πείστηκε, εξέτασε το μάτι. «Περίεργο χτύπημα, Δήμητρα. Μήπως να σε πάμε στην πόλη να σε δει γιατρός; Μπορείς να πεις το ποίημά σου;»

«Μπορώ, δεσποινίς δασκάλα, δεν πονάω», είπε ψέματα.

Και το είπε μια χαρά, αν και το προσωπάκι της έδειχνε μαρμαμένο και δεν έλαμπε όπως την προηγούμενη μέρα, όταν της έδωσαν το ενδεικτικό της. Σαν τελείωσε η γιορτή κι έφυγαν τα παιδιά, η Δήμητρα έμεινε καθισμένη στο θρανίο της, σαν να μην ήθελε να το αποχωριστεί. Η δασκάλα, που μπήκε στην αίθουσα για να ξεκρεμάσει τα στολίδια, την κοίταξε με συμπάθεια. Την είχε ξεχωρίσει απ' την πρώτη τάξη και μετά την ανέλαβε ο συνάδελφός της, ο Παλαιολόγος, όμως δεν έχασαν την επαφή τους. Ήταν ένα ευγενικό παιδί, αν και λίγο περιεργό στη συμπεριφορά του. Πρώτη αυτή είχε διακρίνει τη μεγάλη της συμπάθεια για τον Τριάντη και της άρεσε που νοιαζόταν τόσο πολύ ο ένας τον άλλο. Αν η Δήμητρα είχε γίνει άριστη μαθήτρια, το όφειλε εν μέρει και σ' εκείνον, που ήταν ο καλύτερος μαθητής όλου του σχολείου.

«Τι είναι, Δημητρούλα; Δε θέλεις ν' αφήσεις το σχολείο σου; Δε θα είναι για πολύ. Σε τρεις μήνες θα είσαι μαθήτρια του γυμνασίου και θα βαρεθείς να κάθεσαι σε θρανία».

«Δεσποινίς...» είπε το κορίτσι διστακτικά.

«Ναι, Δημητρούλα».

«Δε θα πάω στο γυμνάσιο».

«Γιατί; Εσύ είσαι η πρώτη μαθήτριά στην τάξη σου και θέλεις να γίνεις δασκάλα».

«Δε μ' αφήνει ο πατέρας μου».

«Μα για ποιον λόγο; Δεν έχει χρήματα να σε στέλνει με το λεωφορείο;»

«Δεν είναι αυτό...»

«Τότε;»

«Λέει... να, λέει πως οι δασκάλες είναι παστρικές. Τι πά' να πει παστρικά, κυρα-δασκάλα;»

Η δασκάλα της την κοίταξε κατάπληκτη. «Τι είπες, Δημητρούλα;» ρώτησε σαν να μην άκουσε καλά. «Παστρικές; Είπες παστρικές; Είσαι σίγουρη πως άκουσες καλά;»

«Ναι, κυρία, έτσι είπε στη μάνα μου κι εκείνη μου το είπε. Είναι κακό να είσαι παστρικά;»

Η δασκάλα δε ρώτησε περισσότερα. «Πήγαινε στο σπίτι σου και να ξεχάσεις αυτή τη λέξη. Να μην την ξαναπείς ποτέ. Έλα να σ' αγκαλιάσω».

Αποχαιρετίστηκαν και αμέσως μετά η δασκάλα μίλησε με τον Παλαιολόγου, που με τη σειρά του μίλησε στον πρόεδρο του χωριού Θανάση Καραμιχάλεα και τον παπα-Γιώργη γι' αυτά που ειπώθηκαν απ' το στόμα ενός παιδιού. Την επομένη κάλεσαν τον Δημητρό στο σχολείο.

«Τι ντροπής πράγματα, Δημητρό, είναι αυτά;» είπε αυστηρά ο παπα-Γιώργης. «Εσύ, ένας άνθρωπος του Θεού, να μιλάς έτσι για τη δασκάλα μας, που μαθαίνει γράμματα στα παιδιά μας και δε μας έχει δώσει ποτέ το παραμικρό δικαίωμα;»

«Ντροπή, Δημητρό», είπε και ο πρόεδρος. «Πώς τόλμησες να το πεις αυτό για τις δασκάλες που μοχθούν εδώ στα χωριά μας για να μάθουν στα παιδιά σου πέντε γράμματα;»

«Γιατί το είπατε αυτό, κύριε Τσιρίγκο;» ρώτησε και η δεσποί-

νίς Ελένη φανερά ενοχλημένη. «Μάθατε κάτι άσχημο για μένα; Αν ναι, παρακαλώ πολύ να το πείτε τώρα μπροστά σε όλους».

Ο Παλαιολόγου τον κοίταξε πολύ αυστηρά. Ο Δημητρός τα έχασε για τα καλά. Πήγε στο σχολείο γιατί τον κάλεσε ο πρόεδρος, χωρίς να φαντάζεται καν τον λόγο και τώρα νόμιζε πως βρισκόταν σε δικαστήριο. Πρώτη φορά στη ζωή του αισθάνθηκε να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, σχεδόν ένιωσε μαθητούδι.

«Ποτέ μου δεν είπα κάτι τέτοιο», διαμαρτυρήθηκε.

«Και πού έμαθε αυτή τη λέξη η Δήμητρα;» του είπε αυστηρά ο παπα-Γιώργης.

«Δεν ξέρω πού άκουσε τη λέξη, παπά μου, αλλά δεν είναι από το δικό μου στόμα».

«Και γιατί δεν την αφήνετε να πάει στο γυμνάσιο; Για ποιο λόγο;» είπε τώρα η δασκάλα. «Η κόρη σας είναι άριστη μαθήτρια και πρέπει να σπουδάσει».

«Ούτε αυτό το είπα. Εκείνη λέει πως δε θέλει να πάει».

«Και γιατί είναι μελανό το μάτι της; Θέλετε να πιστέψω πως τη χτύπησε στο μαντρί ο τράγος; Αν ήταν έτσι, θα της είχε βγάλει το μάτι».

«Ε, να, της έδωσε η μάνα της έναν φούσκο γιατί αντιμίλησε και ντρέπεται να το πει. Αντιμιλάει και λέει πολλά ψέματα τελευταία η θυγατέρα μου, κυρα-δασκάλα».

«Η Δημητρούλα; Μα αυτή είναι η πιο υπάκουη μαθήτρια που πέρασε ποτέ απ' τα χέρια μου».

«Έτσι φαίνεται, αλλά δεν είναι. Βγάζει γλώσσα και λέει πολλά ψέματα. Σας ορκίζομαι, να, μάρτυς μου ο Θεός αν λέω ψέματα, να πέσει φωτιά να με κάψει!»

Ο παπάς τον κοίταξε και το βλέμμα του μαλάκωσε. «Ο Δημητρός δε θα ορκιζόταν έτσι εύκολα στον Θεό αν έλεγε ψέματα. Είναι ο πιο θεοσεβούμενος απ' όλους μας και το ξέρετε πολύ καλά. Τον πιστεύω. Όμως να τη ρωτήσεις γιατί το κάνει αυτό. Με το μαλακό και χωρίς αγριάδες. Μήπως θες να της μιλήσω εγώ;»

«Όχι, παπά μου, δε χρειάζεται. Παιδί είναι, παρασύρεται απ' τους συμμαθητές της και γι' αυτό φέρεται έτσι. Κάποιο θα είπε αυτή τη λέξη, την άκουσε και την επανέλαβε χωρίς να ξέρει τι σημαίνει».

«Και με το γυμνάσιο τι θα γίνει; Μια τέτοια αριστούχα μαθήτρια πρέπει να συνεχίσει το σχολείο».

«Ε, αν το θέλει, να το συνεχίσει», είπε προσπαθώντας να χαμογελάσει. «Αλίμονο, μακάρι να γίνει και η κόρη μου δασκάλα. Αν θέλει, να πάει...»

Τα μάλωσε και τους έπεισε. Μόλις όμως βγήκε απ' το σχολείο, το χαμόγελο έγινε παγωνιά και φουρτούνα αγριεμένη το πρόσωπό του. Έσφιξε τις γροθιές του και πήδηξε στην άμαξα μαστιγώνοντας με λύσσα την Κατίγκω, που αφηνιασμένη άρχισε να τρέχει σαν τρελή, γλιμντριζοντας απ' τον πόνο. Η όμορφη, λευκή ράχη της κοκκίνισε απ' τα αίματα μέχρι να φτάσουν σπίτι του. Με το που τον είδε η Βαγγελιώ, κατάλαβε πως η μόρα θα ήταν άγρια. Τι τον ήθελαν στο σχολείο;

«Πού είναι η Δήμητρα;» φώναξε δυνατά.

«Στο μαντρί, καθαρίζει τις κοπριές. Τι έγινε, Δημητρό; Γιατί σε ήθελε ο πρόεδρος;»

Δεν της απάντησε, όρμησε μαινόμενος ταύρος στο μαντρί. Η Δήμητρα, που φτυάριζε την κοπριά και την έβαζε σ' ένα σιδερένιο καρότσι με ρόδες, σαν τον είδε, τρόμαξε. Είχε μάθει πως είχε φύγει για να συναντήσει τον πρόεδρο κι από εκείνη τη στιγμή η καρδιά της πέτρωσε. Ένα μαύρο πουλί που μπήκε στο μαντρί και είχε φωλιάσει από ώρα σε μια προεξοχή της στέγης την έκανε να νιώσει πως δεν ήταν για καλό.

«Βρομιάρα!» της είπε σαν την είδε. «Τι πήγες, μωρή, και είπες στη δασκάλα; Παιστροικιά την είπες; Τώρα θα σε μάθω εγώ ν' ανοίγεις άλλη φορά το στόμα σου!»

Μ' ένα σάλτο την άρπαξε απ' τη χοντρή κοτσίδα της και αφού την έριξε στο δάπεδο με τις κοπριές, άρχισε να της τρίβει τη μού-

ρη εκεί πάνω. Οι οσμές χώθηκαν στα ρουθούνια και στο στόμα της. Τα σπαρακτικά ουρλιαχτά της ξεσήκωσαν όλους. Το μαύρο πουλί έκρωξε τρομαγμένο και μετά ανοίγοντας τα φτερά του πέταξε από πάνω τους κάνοντας μια γύρα πριν ξεχυθεί έξω στον καθαρό αέρα. Η Βαγγελιώ έτρεξε στο μαντρί κι έπεσε πάνω στον άντρα της νομίζοντας ότι τη σφάζει.

«Μη, Δημητρό, μη! Τι έκανε το κορίτσι;» είπε προσπαθώντας να τον τραβήξει από πάνω της. Όμως εκείνος, βράχος σιδερένιος, ούτε άκουγε ούτε κουνιόταν. Η Αναστασία και η Μυρτώ, που κατέφθασαν κι αυτές, άρχισαν να ουρλιάζουν κλαίγοντας μαζί με την αδελφή τους, αδύναμες να βοηθήσουν. Μάνα και κόρες είχαν γίνει μια ανθρώπινη μπάλα για να προστατευτούν απ' το μένος του. Την άφησε απ' τα χέρια του, αφού πρώτα της ξερίζωσε τούφες απ' τα μαλλιά και μετά, αφού της έδωσε δύο δυνατές κλοτσιές που την άφησαν μισολιπόθυμη, πήρε το καμουτσίκι κι άρχισε να μαστιγώνει μια την κόρη του και μια τη Βαγγελιώ, γιατί αυτή ξελόγιαζε τα κορίτσια και τους έβαζε λόγια, ενώ η Αναστασία μαζί με τη Μυρτώ ούρλιαζαν δυνατά. Στάματησε μόνο σαν είδε αίματα.

«Ακούστε με καλά», ακούστηκε η βροντερή φωνή του, ενώ όλες έτρεμαν απ' τον φόβο τους. «Σας το λέω για τελευταία φορά. Αυτά θα πάθει όποια τολμήσει και με κατηγορήσει ξανά. Γυμνάσιο και σπουδές να τα ξεχάσετε. Να ξεχάσετε και φίλες και όλα τα σουβρα φέρτα. Στο χωριό θα εμφανίζεστε μόνο κάθε Κυριακή στην εκκλησία και δε θα μιλάτε σε κανέναν χωρίς να είμαι εγώ μπροστά. Διαφορετικά θα σας κουρέψω όλες γουλί, σαν τραγιά, και θα σας κλείσω στο υπόγειο με αλυσίδες να ψοφήσετε της πείνας. Όλες σας. Κι εσύ, γυναίκα, έτσι και δεν τις συμμαζέψεις, να τα μαζέψεις και να πας από εκεί πού 'ρθες. Αχαΐρευτες! Σας έμπασα στο σπίτι μου, σας έκανα αρχόντισσες κι εσείς με κάνετε ρεζίλι; Αυτό είναι, μωρέ, το ευχαριστώ;» Και πετώντας το καμουτσίκι έφυγε και χάθηκε σαν σίφουνας.

Η Βαγγελιώ και τα κορίτσια κλαίγοντας μετέφεραν όπως όπως τη μισολιπόθυμη Δήμητρα στη γούρνα, να την πλύνουν απ' τα αίματα και τα σκατά. Το κορίτσι έκλαιγε και βογγούσε απ' τους φρικτούς πόνους.

«Τι είπες, μωρή θυγατέρα; Τι είπες και τρελάθηκε ο πατέρας σου;» της έλεγε απελπισμένη η Βαγγελιώ ενώ έπλενε τις πληγές της. Όμως η Δήμητρα δεν μπορούσε να μιλήσει, είχε υποστεί μεγάλο σοκ.

Αφού την έπλυναν όσο καλύτερα μπορούσαν, τη μετέφεραν στο δωμάτιό της και η Βαγγελιώ έδεσε τα πλευρά της και το κεφάλι της μ' ένα καθαρό σεντόνι που έσκισε σε πολλές λωρίδες κι έφυγε για την Πολυξένη για να της δώσει βοτάνι γιατρικό, να γιάνουν οι πληγές, λέγοντας πως ήταν για ένα ζώο που τραυματίστηκε.

Μια ολόκληρη εβδομάδα η Δήμητρα δεν έφαγε τίποτα. Μόνο έπινε τα βοτάνια της Πολυξένης κι αυτό με το ζόρι, που την κοίμιζαν και την ηρεμούσαν. Έκλαιγε απ' το πρωί ως το βράδυ. Το όνειρό της να σπουδάσει και να γίνει δασκάλα μόλις είχε γίνει κομμάτια μαζί με την ελπίδα της πως θα έβλεπε τον Τριάντη. Τι θα του έλεγε;

Όταν μπόρεσε επιτέλους να σταθεί στα πόδια της και να πάει κουτσαίνοντας μέχρι τον καθρέφτη και είδε το κεφάλι της χωρίς το σεντόνι με το οποίο την είχε τυλίξει η μάνα της, έβγαλε μια κραυγή τρόμου. Γδαρμένη και μπλαβιασμένη παντού, έμοιαζε με κάποια άλλη, που καμία σχέση δεν είχε με την ίδια. Η δεξιά πλευρά της ήταν μελανιασμένη και το μάτι της είχε κοκκινίσει, σχεδόν έσταζε αίμα. Τα μαλλιά της σε δύο μεριές ξεριζωμένα, άφηναν μεγάλες τρύπες στο κεφάλι με ξεραμένο αίμα. Έβαλε τα χέρια της στο πρόσωπό της και άρχισε να κλαίει γοερά. Μια εβδομάδα τώρα ο πατέρας της δεν ανέβηκε ούτε μια στιγ-

μή, έστω για να τη δει. Άκουγε τα βήματά του που ερχόταν κι έφευγε, όμως ποτέ ως το δωμάτιό της. Μα γιατί; Τι τον είχε κάνει να θυμώσει τόσο πολύ;

Η πόρτα άνοιξε απαλά και η Αναστασία μπήκε κρατώντας ένα πιάτο με ζεστή σούπα. Όταν την είδε έτσι, χωρίς τις λωρίδες, παραλίγο να της φύγει το πιάτο απ' τα χέρια. Το ακούμπησε στο κομοδίνο κι έτρεξε ν' αγκαλιάσει την αδελφή της κλαίγοντας μαζί της.

«Μην κλαις, αδελφούλα, οι πληγές θα κλείσουν», της είπε με αγάπη.

Οι μέρες πέρασαν, οι πληγές της άρχισαν να γιάνουν, όμως εκείνη αρνήθηκε να πάει στην εκκλησία και αυτό βόλεψε τον Δημητρό, που δεν ήθελε να τον ρωτάνε γιατί το κορίτσι είχε αυτά τα χάλια. Είχε πει σε όλους πως η Δήμητρα δεν ερχόταν στη λειτουργία γιατί κάποιος έπρεπε να φυλάει τα ζωντανά και πως τάχα είχε εμφανιστεί μια αλεπού κι έπνιγε τα κοτόπουλα και καλύτερα να πρόσεχαν κι εκείνοι. Ο Τριάντης μάταια περίμενε κι αυτός να τη δει στην εκκλησία κι ένα πρωινό, σαν πέρασαν τρεις εβδομάδες, κίνησε μες στο λιοπύρι για το σπίτι της και παραμόνευε απ' το κοντινό δάσος. Περίμενε αρκετή ώρα αναποφάσιτος για το τι έπρεπε να κάνει.

Βέβαια τους γονείς της τους γνώριζε, όμως ποτέ δεν είχαν ανταλλάξει κουβέντα. Του φαίνονταν λίγο περίεργοι και αυτό δεν ήταν μόνο δική του γνώμη. Στο σπίτι του είχε ακούσει κατά καιρούς σχόλια για την αυστηρή συμπεριφορά κυρίως του πατέρα της. Όμως ήταν αποφασισμένος να τη δει. Ήξερε από τον πατέρα του πως ο Τσιρίγκος κάθε απόγευμα πήγαινε στον καφενέ. Περίμενε υπομονετικά και σαν τον είδε να φεύγει με την άμαξα, βγήκε απ' το δάσος και προχώρησε με αποφασιστικά βήματα προς το σπίτι της. Μπήκε στην αυλή και μετά έφτασε στην

πόρτα και τη χτύπησε δυνατά. Η πόρτα άνοιξε και η Βαγγελιώ βγήκε στο κατώφλι.

«Καλησπέρα...» είπε το αγόρι αμήχανα.

«Καλησπέρα... ποιος είσαι εσύ;»

«Είμαι ο Τριάντης Δαμαλάς, ο γιος του κυρ Στέλιου που μένει απ' την πλευρά του εθνικού δρόμου για τη χώρα. Είμαι συμμαθητής της Δήμητρας».

«Ε, και τι θέλεις;»

«Να... ήθελα να δω τη Δήμητρα... δηλαδή να τη ρωτήσω κάτι για τα μαθήματα».

«Ποια μαθήματα; Καλοκαίρι είναι, δεν έχετε πια σχολείο».

«Να... επειδή εγώ πάω στο γυμνάσιο, μου είχε ζητήσει να την προετοιμάσω σε μερικά μαθήματα και...»

Εκείνη τη στιγμή βγήκε απ' το μαντρί η Δήμητρα κουβαλώντας το καρότσι με τις κοπριές. Μόλις είδε τον Τριάντη, λαχτάρισε. Δεν πίστευε στα μάτια της και μετά ένιωσε πολύ άσχημα για την εμφάνισή της. Έκανε ζέστη κι αυτή βρομούσε κοπριά. Έμεινε ακίνητη και αυθόρμητα προσπάθησε να καλύψει με τα μαλλιά της τα κενά στο κεφάλι της. Κι ενώ ήθελε να τρέξει και να τον αγκαλιάσει, κοκάλωσε στη θέση της. Ο Τριάντης, χωρίς δεύτερη κουβέντα, έτρεξε προς το μέρος της.

«Καλησπέρα, Δημητρούλα», της είπε γεμάτος χαρά.

Η Δήμητρα στράφηκε προς το μέρος της μάνας της, που κοίταζε μ' έκπληξη.

«Δήμητρα, έχουμε να μαγειρέψουμε», φώναξε και μετά μπήκε στο σπίτι κουνώντας το κεφάλι.

Το κορίτσι τρομαγμένο κοίταξε έξω απ' την αυλή, προσπαθώντας να πιάσει ήχους απ' την άμαξα του πατέρα της, όμως δεν άκουσε τίποτα. Ο Τριάντης έκανε να της ακουμπήσει το χέρι.

«Μη, βρομάω κοπριά», του είπε κι έκανε ένα βήμα πίσω.

«Δε με νοιάζει. Γιατί χάθηκες, Δήμητρα; Γιατί δεν έρχεσαι πια στην εκκλησία τις Κυριακές;» Τότε πρόσεξε τα σημάδια από

τα χτυπήματα, που ακόμα δεν είχαν φύγει. «Τι έπαθες, Δημητρούλα; Σε χτύπησαν;»

«Όχι...» το κορίτσι βούρκωσε απότομα και δάκρυα κύλησαν απ' τα μάγουλά της.

«Μίλα μου, σε παρακαλώ».

«Ο πατέρας μου... με χτύπησε».

«Ο πατέρας σου; Μα γιατί;»

«Γιατί του είπα πως θέλω να γίνω δασκάλα. Δε μ' αφήνει να πάω στο γυμνάσιο, Τριάντη, δε θα γίνω ποτέ δασκάλα».

Το αγόρι την κοίταξε κατάπληκτο. Ήταν το τελευταίο πράγμα που περίμενε ν' ακούσει. Ξαφνικά όλος ο κόσμος του γκρεμίστηκε. Την περίμενε πώς και πώς να τελειώσει το σχολείο για να βρεθούν μαζί και τώρα... τώρα τι θα έκανε χωρίς εκείνη; Δεν το πίστευε. Εκείνο όμως που δεν καταλάβαινε καθόλου ήταν ότι ο πατέρας της τη χτυπούσε. Δεν μπορούσε να το διανοηθεί. Ο δικός του δε σήκωσε ποτέ χέρι ούτε στη μάνα του ούτε στα παιδιά του. Ο ίδιος δεν μπορούσε ούτε να σκεφτεί πως θα χτυπούσε κάποιον αδύναμο. Στα δεκατέσσερά του είχε γίνει άντρας ολόκληρος, η δύναμή του ήταν πολύ μεγάλη, όμως του φαινόταν αδιανόητο να τη χρησιμοποιήσει εναντίον κάποιου που δεν μπορούσε να υπερασπιστεί τον εαυτό του.

«Δημητρούλα», είπε με πόνο στην καρδιά, «εγώ θα σπουδάσω και θα γίνω δάσκαλος. Θα περιμένω να μεγαλώσεις και μετά...»

«Μετά;» το κορίτσι τον κοίταξε στα μάτια.

«Μετά θα έρθω να σε πάρω από εδώ. Πρέπει πρώτα όμως να μεγαλώσω. Θα με περιμένεις;» της είπε πολύ σοβαρός.

«Ναι», του είπε εκείνη χωρίς δισταγμό. «Θα σε περιμένω».

«Ίσα να τελειώσω το γυμνάσιο, μετά θα δουλεύω και θα σπουδάζω».

«Πρέπει να φύγεις τώρα, Τριάντη, η μάνα με περιμένει, έχουμε δουλειές να κάνουμε».

«Καλά, θα έρθω να σε ξαναδώ».

«Όχι, να μην έρθεις, όχι εδώ».

«Μα γιατί, κακό είναι;»

«Όχι εδώ», είπε το κορίτσι τρομαγμένο, «ο πατέρας μου είναι πολύ αυστηρός και δε θέλω να σε δει».

«Τότε στο δάσος. Εκεί δεν πετάς τις κοπριές; Είδα μερικές».

«Είναι επικίνδυνο», του είπε έντρομη. «Θα σε δει ο πατέρας...»

«Θα έρχομαι όταν λείπει. Ποιες ώρες φεύγει απ' το σπίτι;»

«Λείπει τα πρωινά και μετά το απόγευμα για τον καφενέ».

«Όταν έρχομαι, θα κάνω τον ήχο του μπούφου. Να, άκου», της είπε κι έβαλε τα δυο του χέρια γύρω απ' το στόμα του και μιμήθηκε τον μπούφο. «Σαν ακούς αυτό, θα ξέρεις πως είμαι εδώ και περιμένω. Κι αν μπορείς, θα έρχεσαι. Αν όχι, θα ξανάρχομαι την άλλη μέρα, κάθε μέρα».

«Κάθε μέρα; Μα είναι μακριά τα σπίτια μας».

«Για μένα δεν είναι. Αύριο τέτοια ώρα θα σε περιμένω στο δάσος», της είπε κι έφυγε τρέχοντας, χωρίς να περιμένει την απάντησή της.

Η Δήμητρα με γοργά βήματα πήγε στο δάσος, πέταξε τις κοπριές και μετά, αφού έπλυνε στη γούρνα της αυλής τα χέρια της, μπήκε στην κουζίνα. Η Βαγγελιώ που καθάριζε κρεμμύδια για να φτιάξει σφιγάδο την κοίταξε ερωτηματικά.

«Τι σε γύρευε αυτός;»

«Ο Τριάντης Δαμαλάς, μάνα, ήταν συμμαθητής μου στο σχολείο, ο καλύτερος μαθητής».

«Και με ποια θάρρητα έρχεται στο σπίτι μας να σε γυρέψει; Το ξέρεις πως αν ήταν εδώ ο πατέρας σου, θα είχαμε φασαρίες;»

«Το ξέρω, μάνα, γι' αυτό του είπα να φύγει. Ήρθε να μου μιλήσει για το γυμνάσιο, αλλά του είπα πως δε θα πάω και να μην ξανάρθει».

«Και καλά έκανες. Ακούς εκεί να έρχεται απρόσκλητος στα σπίτια του κόσμου. Δεν έχω όρεξη για φασαρίες. Έλα τώρα να

καθαρίσεις τα κρεμμύδια, να ετοιμάσω εγώ το κουνέλι που έφερε ο πατέρας σου».

Η Δήμητρα πρόθυμα άρπαξε το μαχαίρι και άρχισε να καθαρίζει τα κρεμμυδάκια, αφήνοντας τα μάτια της ελεύθερα να στάξουν δάκρυα απ' τα ανάμικτα συναισθήματα που κατέκλυσαν την καρδιά της. Απ' τη μια τεράστια λύπη και απ' την άλλη μεγάλη χαρά. Η αναπάντεχη αυτή εμφάνιση του Τριάντη την έκανε να ελπίζει πως τίποτα δεν είχε χαθεί ακόμα. Μπορεί να μη πήγαινε γυμνάσιο, να μη γινόταν δασκάλα, όμως είχε έναν άνθρωπο που τη νοιαζόταν και κάποια μέρα θα την έπαιρνε από εκεί μέσα. Όλη την υπόλοιπη μέρα σιγοτραγουδούσε.

Την επομένη περίμενε πώς και πώς να έρθει η ώρα να πετάξει τις κοπριές. Και σαν άκουσε τη φωνή του μπούφου, άρπαξε το καρότσι της και μπήκε με λαχτάρα στο δάσος. Ο Τριάντης φανερώθηκε χαμογελαστός πίσω απ' τα δέντρα και τότε εκείνη αυθόρμητα έτρεξε και κλείστηκε στην αγκαλιά του χωρίς να τη νοιάζει αν μύριζε κοπριά ή όχι. Κάθισαν εκεί κάτω στη ρίζα ενός μεγάλου δέντρου, πλάι στο ποταμάκι και μίλησαν. Ο χρόνος της δεν ήταν πολύς, πέντε, δέκα λεπτά, όμως για εκείνη ήταν αιωνιότητα.

Από εκείνη την ημέρα όλη της η χαμένη διάθεση αναπτερώθηκε. Τα λόγια του Τριάντη βάλσαμο στην καρδιά της, τη γιάτρεψαν απ' τον πόνο και μαζί και το σώμα της. Άρχισε να φροντίζει μόνη της το μαντρί για να έχει λόγο να το σκάει σαν άκουγε τον μπούφο. Και η Βαγγελιώ το αποδέχτηκε με ιδιαίτερη ανακούφιση, μια και το καθάρισμά του ήταν σκέτη αγγαρεία για εκείνη. Και κάθε φορά η Δήμητρα έκρυβε σε μια καθαρή πετσέτα κι ένα κομμάτι πίτα, από αυτές που έφτιαχνε, για να δίνει του Τριάντη, που τις γευόταν με ιδιαίτερη χαρά κι εκείνη καμάρωνε γιατί ήταν απ' τα χεράκια της. Όμως κι εκείνος δεν πήγαινε με άδεια χέρια. Κάθε λίγο και λιγάκι της έφερνε κι ένα βιβλίο

που αγόραζε με τις οικονομίες του κάνοντάς την τρισευτυχισμένη. Το δάσος έγινε ο παράδεισός τους. Είχε τον καλύτερο φίλο της κοντά της και δεν ήθελε τίποτα περισσότερο.

Τα συναισθήματά της για εκείνον ως τότε ήταν φιλικά. Μέχρι που στα μέσα καλοκαιριού της ήρθε και η περίοδος και η Δήμητρα άρχισε να νιώθει διαφορετικά. Ξαφνικά ο Τριάντης δεν ήταν ο φίλος που του έλεγε τα βάσανά της, αλλά κάτι περισσότερο, κάτι διαφορετικό, που δεν μπορούσε να προσδιορίσει. Κι όταν εκείνος της άγγιζε τα χέρια, δεν αισθανόταν μόνο χαρά, αλλά και μια περίεργη ζεστασιά, που έκανε την καρδιά της να χτυπά δυνατά. Μέχρι να έρθει ο Σεπτέμβρης και ν' αρχίσουν τα σχολεία, τα ραντεβού τους ήταν σχεδόν καθημερινά. Μετά, σαν ο Τριάντης άρχισε τα μαθήματα και είχε διαβάσματα, μπήκαν και τα κρύα, τα ραντεβού τους αραίωσαν και βλέπονταν μόνο κάθε Σάββατο απόγευμα, όταν πήγαινε ο Δημητρός στον καφενέ για την καθιερωμένη του κρασοκραιπάλη.

Τα ραντεβού τους ήταν πολύ σύντομα γιατί το κρύο δεν αστελευόταν. Ίσα ίσα να της δώσει κάνα βιβλίο κι εκείνη πίτα ή γλυκό. Όμως τους ήταν αρκετό για να νιώθουν ευτυχισμένοι και να κάνουν όνειρα. Ως τα Χριστούγεννα τα μαλλιά της είχαν μεγαλώσει και είχαν καλύψει τα κενά, είχε ψηλώσει δέκα πόντους, το σωματάκι της είχε αποκτήσει καμπύλες, πέταξε στήθος κι έδωσε το πρώτο της φιλί. Ένα φιλί απαλό, τρυφερό, ικανό να την ανεβάσει στα ουράνια. Το κοριτσάκι γινόταν γυναίκα και μαζί εμφανίστηκαν και περίεργες εξάψεις, που την αναστάτωναν στα καλά καθούμενα, ειδικά σαν σκεφτόταν τον Τριάντη.

Η Δήμητρα φυλούσε σαν πολύτιμο θησαυρό το απολυτήριο της κρυμμένο σε μια χάρτινη κούτα, κάτω απ' το ντιβάνι της, μαζί με τα βιβλία που της χάριζε ο Τριάντης, για να μην το σκίσει ο πατέρας της. Τώρα της έφερε βιβλία με όμορφες ιστορίες, μυθιστο-

ρήματα όπως τα έλεγαν, που την έκαναν να ξεχνιέται. Τι κι αν το όνειρό της να σπουδάσει δε θα γινόταν αληθινό; Εκείνη τα βράδια έβγαζε το πολύτιμο χαρτί και κοιτούσε με τις ώρες το τεράστιο δεκάρι και το «διαγωγή κοσμιωτάτη» κι ένιωθε περήφανη. Και ονειρευόταν πως ήταν δασκάλα και δίδασκε στο χωριό μαζί με τον Τριάντη και όλοι τους παίνευαν. Γιατί δεν μπορεί, κάποια στιγμή ο Τριάντης θα μεγάλωνε και θα την έπαιρνε από εκεί. Μετά το έβαζε ευλαβικά στη θέση του και συνέχιζε να διαβάζει ένα απ' τα βιβλία που της είχε χαρίσει. Αυτό το έκανε κάθε βράδυ με τη βοήθεια ενός αναμμένου λυχναριού, μην την καταλάβει ο πατέρας της, γιατί μόνο έτσι κατάφερνε να κοιμηθεί και άντεχε την ημέρα που ξημέρωνε μέχρι το Σάββατο, που θα τον συναντούσε στο δάσος και μετά την Κυριακή στην εκκλησία. Γιατί εκείνος, για να μην πηγαينوέχεται μέσα στους χιονισμένους χειμώνες με το λεωφορείο και να ξυπνάει απ' τις έξι το πρωί και χάνει χρόνο, έμενε πια στη χώρα, σε μια θεία του.

Κι ένα βράδυ του 1964, εκεί κοντά στα δεκάξι της, η Δήμητρα δεν έβγαλε το απολυτήριο απ' το συρτάρι και ούτε το ξανακοίταξε. Δεν την ενδιέφερε πια. Εκείνο που ήθελε ήταν να φύγει απ' το πατρικό, να εξαφανιστεί και να μην ξαναγυρίσει ποτέ ξανά πίσω.

Δεκαετία του '60. Σ' ένα μικρό χωριό της Μεσσηνίας, τρεις αδελφές, η Δήμητρα, η Αναστασία και η Μυρτώ, μεγαλώνουν στη σκιά ενός πατέρα αφέντη και μιας μάνας που δεν έχει λόγο. Η μόνη έξοδός τους είναι κάθε Κυριακή για την εκκλησία και στο πανηγύρι του χωριού, μία φορά τον χρόνο. Οι καιροί σκληροί, αλλά οι πράξεις σκληρότερες.

Και μια μέρα ο πατέρας τις εγναταλείπει και εξαφανίζεται. Το κοινωνικό στίγμα είναι βαρύ για την οικογένεια που άφησε πίσω του, όμως μαζί έρχεται και η λύτρωση από τους αυστηρούς κανόνες που έχει επιβάλει. Σταδιακά τα κορίτσια ξειντεύονται σε τρεις διαφορετικές ηπείρους και με τον καιρό οι οικογενειακοί δεσμοί κόβονται. Σχεδόν τριάντα χρόνια αργότερα ένα τηλεφώνημα από την πατρίδα θα ταράξει τη μέχρι τότε ήρεμη ζωή τους. Η επιστροφή στο χωριό τους γίνεται επιτακτική και ο επικείμενος θάνατος της μάνας που άφησαν ολομόναχη χωρίς να ενδιαφερθούν γι' αυτήν θα τις φέρει αντιμέτωπες με μυστικά και αλήθειες που απέκρυψαν. Το παρελθόν γυρίζει στο παρόν ζητώντας απαντήσεις.

Τι συνέβη και τις παράτησε ο πατέρας τους; Γιατί εγνατέλειψαν τη μάνα τους στην τύχη της; Γιατί το πατρικό τους δεν πρέπει να φύγει από τα χέρια τους; Ποιο μυστικό κρύβει το κελάρι στο υπόγειο του σπιτιού; Οι τρεις αδελφές πάνω από την ετοιμοθάνατη μάνα κάνουν μόνο μια ερώτηση: «Μάνα, όλα αυτά τα χρόνια γιατί δεν καθάρισες την ντροπή;»

ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΘΑ ΔΙΑΤΕΘΕΙ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑΤΑ
ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-618-01-0525-4

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 14921

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η